

Ronny Miron
From Psychiatry to Philosophy: The Concept of Self in Karl Jaspers

This article deals with the development of the concept of the self in the writings of Karl Jaspers—first in his early writings in psychiatry through his philosophical writings in which he consolidated his philosophy of *Existenz*. Using a phenomenological method, the article traces the development of the idea of the self and explicates the modifications that occurred in it. Central to the suggested interpretation is the contention that there is an affinity between the understanding of subjectivity that underlay Jaspers' early writings and his idea of *Existenz* that was consolidated later in his philosophical writings. The article shows that Jaspers' mature concept of the self as developed in his philosophical writings can be seen also as a way out of the problematic that characterized his early writings, first and foremost the problem of solipsism.

Bar-Ilan University

Iyyun 53 (April 2004): 123–150

רוני מירון

מפסיכיאטריה לפילוסופיה

התפתחות תפיסת העצמיות אצל קרל יאספרס

לזכרו של מוטי אטרן

"הפסיכיאטריה של הרופא היא פילוסופיה קונקרטית"¹, קביעה זו של קרל יאספרס בפתיחה לכינוס המאה של החברה הגרמנית של חוקרי מדעי הטבע והרופאים שנערך בוויסבאדן בשנת 1958, שנים ארוכות אחרי שעזב את עיסוקו המעשי המחקרי בוויסבאדן בשנת 1958, מצביעה על קשר בין פועלו כפסיכיאטר לבין תפיסתו הפילוסופית. העובדה שיאספרס נהג את דרכו האקדמית כחוקר מחלות נפש וכפסיכיאטר פעיל, אך גם אחר כך כפילוסוף המשך לעסוק בנושאים שהעסיקו אותו כמדען, תשמש בסיס לעיון בקשר בין רעיונותיו המוקדמים על חולה הנפש לתפיסת האקזיסטנציאלית שפיתח בכתביו הפילוסופיים. הטענה המרכזית במאמר היא שתפיסתו של יאספרס את תחום הפסיכופתולוגיה ואת מחלות הנפש כביטוי פרטיקולרי לעולמו של יאספרס, כפי שהופיעה בכתביו המוקדמים (1910-1913), שימשה יסוד לתפיסת הטובייקטיביות בספרו 'פסיכולוגיה של השקפות העולם' (1919). תפיסה זו פותחה והרחבה בפילוסופיית האקזיסטנציאלית שהוצגה בכתביו הפילוסופיים (1947-1931). פרשנות זו ליצירתו של יאספרס שונה מהגישה המשתקפת בדרך בכלל בספרות המחקר, שהתמקדה בכתביו הפילוסופיים ולא ייחסה בדרך כלל חשיבות של ממש לכתביו המוקדמים להבנת תפיסתו של יאספרס.

הריון שלולן מעוגן במתודה התפתחותית שתחתור לחשוף את ציוני הדרך העיקריים בניבוש תפיסת העצמיות בהגותו של יאספרס. מתודה זו מתאימה להארת חסוגיה של הווייתו הטובייקטיבית של היחיד אצל יאספרס, שכן זו העסיקה אותו ברציפות לאורך שנות יצירה ארוכות. מושגים שונים – כמו 'נפש', 'עצמי', 'טובייקטיביות' ו'אקזיסטנציאליות' – שציינו את הטובייקטיביות בכתביו של יאספרס, ביטאו שלבים שונים בהולך החיפוש שלו אחר נקודת מבט שתאיר הווייה זו

מקורו של סאמר זו בהוצאה שנישאה בכנס השנתי ה-5 של אגודת הפילוסופיה הישראלית הודפסה בשנת 2002. תודה למורי וחברי פרופ' אבי שגיא על שחקרש נומנו לקריאת המאמר ועל תגובותיו המעוררות כחמיר.

¹ מצוטט מתוך שיפורג 1986, עמ' 88.

כ'מדע' (Wissenschaft) (עמ' 102), אלא מוסיפה לו פן אישי וייחודי שאיננו מוצא את בישויו בגישתו המובנית של הפסיכופולוג.⁴ נראה כי דווקא הגישה האישית שמגלה הפסיכיאטר כלפי מטופליו וניסיונו המעשי החושף אותו בפני הגילויים המגוונים של מחלת נפש אצל אנשים שונים, עשויים למלא בתוכן של הבנה את הפער בין מסגרת מדעית של מדע הפסיכופולוגיה לבין המציאות הממשית המורכבת והעשירה ממנה.

על רקע זה הוגדר גם ההבדל בין הגבולות שבנוכחם פועל הפסיכופולוג לאלה שקיימים עבור הפסיכיאטר: הראשון כפוף ל'מגבלות' (Beschränkungen), היינו מחסומים שפקודים במסגרת החוקים והמושגים של מדע הפסיכיאטריה, השני הוצג כמו שנתקל ביגבול 'גרינזה' (Grenze) יסודי הנעוץ שהאדם כיווד איננו ניתן למיצוי באמצעות מושגים הניתנים להכרה ולרפלקסיה (עמ' 1-2).⁶ בשונה ממושגי המדע הנתונים לשינוי ולהתפתחות, הגבול שמולו ניצב הפסיכיאטר הוא סופי במהותו ואיננו ניתן להסרה או להתגברות. יאספרס נעץ את הסיבה לכך במה שכינה תכונת ה'יחידות' (Einzelheit) של האדם, תכונה זו, שבכתביו המוקדמים גילמה את הלכידות הכלתית ניתנת להסרה בין כוחותיו הפסיים של האדם לבין כוחותיו הנפשיים, מחייבת לדעתו להעניק משקל לאופיו החוץ-נפשי של חוליה הנפש במסגרת ההבנה הכללית של מחלתו.⁷

יתר על כן, נקודת מבט זו, שהציבה את הסובייקטיביות של חוליה הנפש במוקד עניינה של הפסיכיאטריה, חיונית לא רק להבנה טובה יותר של מצבו אלא גם לתפיסה של הפסיכיאטר את עצמו (עמ' 102). בדברים אלה ניכרת בבירור השפעת תפיסתו היסודית של דילתיי שביקש לחבר בין 'חוויה הישרה' (Erfahrung) ה'הבנה' (Verstehen) דרדכי ביטוריה (Ausdruck), דילתיי קבע שכל התנסות שייכת מראש להקשר קונקרטי, שרק בו היא ניתנת להבנה ונעשית בכלל אפשרית. הוא הציג את ההבנה של הניסיון, את הסובייקט החוזר להשיג הבנה זו, ואת הדבר או האובייקט

⁴ יאספרס הגדיר את הפסיקטיה הפסיכיאטרית באמצעות הביטוי Beruf. מקורו של המושג בכתביו של מקס ובר שאספרס תרם לא אחת בהשפעתו עליו. בתפיסת האתיקה הפרוסטסטנטית שלו העניק ובר למונח זה משמעות דתית וקשר אותו לתפיסת המדע בתרבות הגרמנית המודרנית. ראו ובר 1988, עמ' 92-79; ובר 1919, עמ' 524-555.

⁵ השימוש של יאספרס במושג ה'גבול' למהותם האופי הפסיכיקולרי שעשורה ללבש מחלת הנפש אצל בני אדם הולכים בה מקביל בעיקרו להבנה של קאנט בין Schranke ל-Grenze. בהמשך כתביו הפילוסופיים הפך יאספרס את ההבנה הזו לאחד מהפריטים המרכזיים במחלת ההתפלספות שהביאה אותו לשיא גיבושו במושג 'צב' גבול. ראו בהקשר זה הכתבת היסודית של יאספרס בין Schranke ל-jeweilige Grenzen (1932), עמ' 45. על השפעתו של קאנט על המחנך הפסיכיאטרי של יאספרס, ראו ויקר 1993b, 1993a, 1994. להרחבה ראו גם גולומב תשע"א.

⁶ ערך על הכתבת היחידות של חוליה הנפש ראו 1912, עמ' 408.

במלאתה הפרטיקולרית. כפי שיתברר להלן, חולפת המושגים מגלמת את השינויים העמוקים שחלו בתפיסת העצמיות של יאספרס ובהגותו בכללותה כמו גם בתפיסתו היסודית את האדם כחוויה המשתוקקת להבנת עצמית טובה הרבה יותר. ואולם כשם שרק כפולוסוף יכול היה יאספרס לעמוד על הקשר בין הפרקטיקה הרפואית לפילוסופיה, כך גם בדיון שלהלן, תוכלו להיוונות של זהות המוקדמת לתפיסת עצמיות שלו להתברר רק מתוך הדיון הנלוו בה ככתביו הפילוסופיים המאוחרים.² המעגליות ההרמנויטית, העולה מהפרשנות לתגותו של יאספרס שתוצג להלן, היא חלק בלתי נפרד מנקודת המבט הפנומנולוגית שבה היא מעוגנת, אכן, מעצם טבעה של המעגליות מתחייבת התבוננות בסוגיה כשלמות אחת, ולפיכך תחזור הסוגיה הנדונה רק אחרי שתושלם הפריסה של שלבי פיתוחה בהגותו של יאספרס, לשון אחר, הפרשנות שתוצג להלן תחשוף הן את אופי פיתוחה של סוגית העצמיות בהגותו של יאספרס והן את מחורת החקירה שבאמצעותה גובשה ההבנה של הסוגיה עצמה.³

א. מחלת הנפש כביטוי לעולמו של היוד

ניסיונו של יאספרס לגבש נקודת מבט שתאפשר גניחות להוויתו הסובייקטיבית של היוד ניכר כבר בהכתבתו היסודית בין הפסיכופולוג לבין הפסיכיאטר שבה פתח את ספרו הראשון 'פסיכופולוגיה כללית' (1913).⁴ יאספרס תיאר את הפסיכופולוג כמו ש"רדצה רק להוות ולהכיר, לאפיין ולנתח לא את האדם היודי, אלא את הכללי" ולענגו במסגרת המושגית של מדע הפסיכופולוגיה. לעומתו הפסיכיאטר, המתנסה בעבודה מעשית עם חולי הנפש, מכוון מבטו אל האדם ביחודותו ובשלמותו.⁵ לשון אחר, הפסיכיאטר חותר לגבש הבנה בנוגע למכלול אישיותו ועולמו של החולה, ורק על-פיהם הוא בוחן את הולונותיות של הגדרות מדעיות לצרכיו ולמצבו הקונקרטיים (עמ' 101). הגדרת אמנותו של הפסיכיאטר כ'מומחיות' (Kenntenschaft) איננה עומדת בסתירה לתפיסת החתום שהוא עוסק בו

² הנדחה אינכנסית לקטסט של יאספרס נוסה לעיתים נואפון בלתי נמנע להשתמש בטנגו המאגיש את המושגים השונים הנדונים בו ובעיקר של האקסיסטנצייה. מובן כאלו, שטנגו זה איננו משנה את טבעם המופשט של המושגים.

³ להרחבה בנושא המעגליות ההרמנויטית ראו גולומב תש"ט.

⁴ גישה זו ניכרה כבר בנאמרים (1913-1909) שקדמו לפרסום ספרו הראשון 'פסיכופולוגיה כללית' (1913). ספר זה יצא בתוספת מהדורות. הראשונה (1913) היא המעוגנת שבין, שבניה ובשלישית כמעט שלא חלו שינויים. מהדורות (1942), שהרחיבה הרבה ניכרת את הראשונה, באה לדי ביטוי התשתית הפילוסופית שבצורה בטניט שקדמו ליפורטום, אחרי מהדורה זו יצא ערך הנש מהדורות במתכונת של מהדורה הרביעית, המובאת מכתב יאספרס יופיע בצורה מקוצרת על-פי הדישמה שבסוף הנאמר.

שאליו מכוונת התודעה שלו כשייכים לאורן הקשר. ממילא התבנה המכוונת לאובייקטים היא בה בעת תבנת של הסובייקט את עצמו.⁸ ברוח דברים אלה נוכל לקבוע שבשונה מהגישה שעמדה ביסוד מדע הפסיכופתולוגיה בתקופתו, 'אספרס' ביקש לדורף את התבונה הזדהת בין הסובייקט והתנסה, בהקשר זה הפסיכיאטר, לבין האובייקט שבו ממוקדת ההתנסות, היינו חלה הנפש הפונה לסיפול, 'אספרס' חתר לחשוף את הקשר המשותף לשניים ולבסס גישה סיפולית שתהיה מוצגת בתבנה רחבה של הקשר זה.⁹

על רקע זה נוכל להבין גם את ניסיונו של 'אספרס' לקשר את עצם הבחירה של הפסיכיאטר לעסוק בפסיכיאטריה לתכונותיו ואישיותו ואולי אף למוג האופייני לו, כפי שניכר במענתו ש"בהעדר היכולת החזק להתבונן בנפש ולשווחו לגנן עיניו במלאות שלו, לא ניתן לעסוק בפסיכופתולוגיה" (עמ' 12). מתברר שלא-אישיותו של הפסיכיאטר יש משקל לא רק בצורת ההתייחסות שזה יגלה כלפי מטופלו, אלא גם במלול אישיותו ועולמו, התבנה של מחלות הנפש וקביעת דרכי הטיפול בהן לעבודתו המקצועית לא רק את הסוציאליזציה המדעית הספג בשנות הכשרתו, אלא גם את מכלול אישיותו ועולמו, התבנה של מחלות הנפש וקביעת דרכי הטיפול בהן לא יכולות אפוא להישען רק על קריטריונים אובייקטיביים השאובים מהמציאות המושגית של מדע הפסיכופתולוגיה; הן צריכות להתבסס גם על מערכת שיקולים סובייקטיבית שיסודה באינטואיציה המתגבשת בין שני בני אדם בסיוואציה קונקרטיית. מיקוד השמות הלב בוויזיות הסובייקטיבית של שני האנשים הממוקדים בשני עבריה של הסיוואציה המופלית – המוטפל והמטפל – הופך לנעשה את הפן הפתולוגי למשני בחשיבותו במגשש ביניהם. ממש כשם שחולה הנפש איננו חדל להיות בן אנוש אחרי שלקו בגפשו, גם הפסיכיאטר איננו משיל מעליו צדדים נוספים של אישיותו רק משום שלמדו רפואה. בלשונו:

אנו רוצים להרגיש מה מרחש באופן ממש בנפש האדם, לתפוס את הדבר ולהחיר בו. בפסיכופתולוגיה הדחף הכללי למצאות פירושו הדחף להיותי לנפש הממשים, שאותם אנחנו רוצים אחר כך לפרסר בהקשרים הניתנים רק בחלקם להתבנה החיית כמו האובייקטים של מדעי הטבע.¹⁰ (עמ' 12)

התיאור של 'אספרס' את מה שכינה 'הנפש' במציאות האמיתית שלו¹¹ (שם) באמצעות ביטויים כלליים כגון 'המצאיות', 'האדם', 'הוי הנפש' לעומת 'החולה' או 'מחלת' דילתיי הן בסוגיה זו במסגרת מה שכונה 'פילוסוף המודרני שעסק בתבילים בין התמודה של מדעי הרוח לזו של מדעי הטבע. ראו דילתי 1927, עמ' 79-188; רינגר 1969, עמ' 315 ואילך; שרילבר 1984, עמ' 54 ואילך.

⁸ על מקומו של 'אספרס' בפילוסוף זה ראו ויקר 1995b.

⁹ על התיאור של 'אספרס' בפילוסוף זה ראו ויקר 1995b.

¹⁰ כל ההגשות שזרפועו במובאות מכתיב 'אספרס' הן של. את הדגשותיו של 'אספרס' השפסתי בשל ריבויין החסמי.

הנפש, ממחיש את נקודת מבטו שהעיקר קיימות לאנשיותו של חולה הנפש ביחס לבירור חסיות והתנאים הגורמים למחלת הנפש שמדע הפסיכופתולוגיה ממוקד בהם. הצורך של 'אספרס' לתרגם את הדחף להתבונן בנפש האנושית לנקודת המבט הפסיכופתולוגית – כאילו לא היה זה נושא המפורש של הדיון – עולה בקנה אחד עם קביעתו מודחית הלכת שנקודת המוצא של הפסיכופתולוגיה מצויה באופן עובדתי בתחום הנורמלי (עמ' 3).¹² התבנה הסיודית שמדע הפסיכופתולוגיה נשען עליה, שלפיה קיימים תבילים אינדיבידואליים בין אנשים, עושה אותה חיונית לפסיכופתולוגיה לא פחות מהפסיכולוגיה. העובדה שבמקרים מסוימים לא יכולה הפסיכולוגיה לשמש את הפסיכיאטר בעבודתו עם חולי הנפש צריכה לדרבן את הפסיכופתולוגיה ליצור פסיכולוגיה משלה (עמ' 4) שתשלים את מה שחסר בזו המכוונת להתבנה של אנשים המוגדרים נורמליים.¹²

'אספרס' סבר שהחלטה ברבר הנורמליות או הפתולוגיה ליש לייחס לתופעה נפשית מסוימת תישאר בכל מקרה בגדר הערכה בלתי מדויקת. במקרה שזו התבססה רק על הדיכטים הפיסיים, היא תמנע תבנה אחרות של האשיות האינדיבידואלית ובכך תזיק לתפיסה נכונה של מצבו של החולה (עמ' 3). לדבריו הפסיכופתולוגיה תוכל לעשות צדק עם משמחה כדיסציפלינה מדעית ירק אם נקודת המחלה שלה תהיה בהיפוש חסר התבולות, בשונות האינסופית של המציאות, בעושר של התישיות הסובייקטיביות והעובדות האובייקטיביות, בריבוי מתודות ובייחוד של כל אחת¹³ (עמ' 460). דווקא נקודת תבנה זו עשויה לאפשר ל'אספרס' להשיג את היעד שהציב לעצמו, כאדם ולא רק בפסיכיאטר: לכונן מגע עם הווייתו האינסופית של אדם שלקו במחלת נפש (1913, עמ' 2).

נראה שנקודת המבט שהציגה את עצמיותו הסובייקטיבית של החולה במוקד עניינה של הפסיכיאטריה סייעה ל'אספרס' לגבש את גישתו העקרונית שלפיה התבנה של תופעת הפתולוגיה הנפשית מן הראוי שתישען לא רק על אנליזה

¹¹ הרומחה של הגישה הפנומנולוגית לשמש התבנה המסורתית בין הנורמלי ללא נורמלי הייתה בסיס לגישה חלופית שגילה 'אספרס' כלפיה. 'אספרס' הפסיכיאטר בניסיונו נהפסם בספרות המקיף העוסק בתחומי בריאות הנפש לדמויות מפתח שהחזירו את החשיבה הפנומנולוגית לתחום הפסיכופתולוגיה. בעניין זה ראו מאמר הפנומנולוגיה של 'אספרס' על הפנומנולוגיה (1912a), ליחסו של בניסיונו ל'אספרס' ראו בניסיונו 1918. להרחבה על תולדות הפנומנולוגיה בפסיכיאטריה, מתוך גוש השיח הפילוסופי הנורמני שהתפתח סביבה, ראו שיינר 1926; קרונפלד 1922; שפאלבר; שונות הלקוחות מהתננת האקסטיבניצציה: ואן קאם 1961; זנמן 1954; סמנצק 1962.

¹² 'אספרס' הצביע בעניין זה על גישתו שעשויות לשמש בסיס לספר פסיכולוגיה שיהווה השלמה ללימודי הפסיכופתולוגיה (1913, עמ' 4, הע' 1).

¹³ על יחסו הירוסופיטיבי לנקצוע רפואת הנפש, מנקודת מבט פילוסופית, ראו עוד בשתי מסותיו 'אזריאח' של הרפא" וכן 'מרופא' והפציניג' מתוך 1984a, עמ' 169-207.

של היבשה הפסיוולוגיים אלא גם על התייחסות לאישיותו הסובייקטיבית של חולה הנפש. ניסיונו של 'אספרס להפוך את האיפונים הפרטיקולריים של הווייתו הסובייקטיבית של היחיד לזלך ממערך השקוליים במיפול במחלות נפש ביטא בעיקר את הדימוי הביקורתי שגיבש כלפי המתודה המדעית הפוזיטיביסטית הממוקדת בניבטים הפסיוולוגיים והכללים של התנהלה ונקיטת גישה בלתי אישית לחולה.¹⁴ ברם בכתביו מתקופה זו לא עלה בדיו של 'אספרס לפתח כלים מתאימים לאפיונה של הסובייקטיביות כהוויה פרטיקולרית. לפיכך הסובייקטיביות מצטיירת בכתביו אלה כהוויה חידתית ובלתי נגישה לכלים הפורמליים שמדע הפסיכופתולוגיה נשען עליהם.¹⁵

בסופו של דבר, ככל שהתמקדותו עם תפיסת העולם המדעית סיעה ליאספרס להגביר את עמדותיו שלו בנוגע לטיפול הנכון במחלות הנפש ולדמותו הראויה של הפסיכיאטר, היא סימנה לו את הכיוון אל מרחק לפסיכופתולוגיה ולמדע בכלל. עם זאת, בתפנית טבע האדם שעמדה ברקע כתבים מוקדמים אלה הונחו 'יסודות ראשוניים לתפיסת העצמיות הפילוסופית שפיתח בהמשך דרכו. כשם שהוא סבר שמדע הפסיכופתולוגיה לא יכול להעניק תבנה שלמה של מחלת הנפש ולא כל שכן לאפשר הבנה מקיפה של האדם שלקח בה, כך כפי שיתברר בהמשך הוא טען שהפילוסופיה, הכפורה אף היא למגבלות הייצוג של התודעה, איננה יכולה לחשוף את הווייתו השלמה והפרטיקולרית של האדם.

ב. העצמיות שבחשקפת העולם

אחרי שכבר לא ראה עצמו מהיב לגבש תפיסה שתספק בין היתר מענה מדוי למצוקות של אנשים חולים, מצוקות שכללו לעיתים גם בעיות פיסיות, נפתחה בפני 'אספרס האפשרות להציב את הסובייקטיביות במוקדו של דיון שיעסוק בה מפרסקפינה רחבה יותר. הווייה הסובייקטיבית שעמדה לנהוגה ב'פסיוולוגיה של השקפות העולם' (1919) לא הייתה שונה במהותה מזו שהעסיקה אותו בראשית דרכו, שהרי גם במסגרת הפסיכיאטריה נתן 'אספרס את דעתו למגדים הפרטיקולריים הוורגים מגבולות הפתולוגיה. אולם ב'פסיוולוגיה', הועמדה הסובייקטיביות

¹⁴ ברקע הדברים הללו עומד ביקורתו של 'אספרס על נקודת הנבט הפוזיטיביסטית שלמה מנדע הפסיכופתולוגיה במקומות. 'אספרס כינה גישה זו 'דעות קדומות' של הפסיכיאטריה והגביר כיומולוגיות של המרחק את התפיסת שהתנסס על התנהגות שרירותה באותם ימים ושראה במחלת הנפש מחלה של המוח (1913), עמ' 48. 'הקשר זה נראה, כי הביקורת הופנתה בעיקר לפסיכיאטר הגרמני גריינגר; ראו גריינגר 1876.

¹⁵ ניתן לתבון בחושפת מסורתם של תפיסת העצמיות והמוכנת המצוינה אצל יונג; ראו יונג 1996.

במוקדו של דיון שיטתי ומוכנה יותר שעסק בתיאור ובתנהגה של חוויות והתנסויות שקבעו, על-פי בחירתה של הסובייקטיביות האינדיבידואלית, את תפיסתה את עצמה, או את 'השקפת העולם' שלה (Weltanschauung).¹⁶ בשונה מידע (Wissen), הרכש במסגרת מקצועית הקובעת את גבולותיו ומציבה קריטריונים 'אובייקטיביים' לבחינתו, השקפת העולם הוצגה על-ידי 'אספרס כמבטאת את מכלול עולמו של האדם. היא מגלמת בה בעת מן את מכלול ההתנסויות הקונקרטיות של האדם והן את כושרו לבצע אובייקטיביזציה של חוויות אלה כדי להשיג תבנה רחבה של עצמו במציאות (עמ' 1-2).

'אספרס עסק אמנם ב'פסיוולוגיה, גם בהשקפות העולם כ'דיבור', היינו כתופעה שיש לה אפיונים כלליים הנוגעים לצעם ניסיונם של בני אדם להעניק פשר לקיומם. במסגרת זו הוא נדרש למגדים האובייקטיביים הכרוכים בתהליך הכינון של השקפות עולם - תהליך שבו נחשפת תופעה אנושית כללית שעניינה בניסיונותיהם של בני אדם לבצע אובייקטיביזציות לחתנסויותיהם. בהקשר זה קבע 'אספרס כי 'הפסיוולוגיה של השקפות העולם משמעותה פחות מוקד הכולל ונבנה לפיכך אלא החוויות החתום שאנו תופסים באופן מושגי' (עמ' 6). כמו כן הוא הצויר סספרו איננו מטפל 'במקרה האמפירי כשלעצמו' (עמ' 13-14), שעניינו בהשקפת עולם מסוימת אלא מציג 'קטלוג' (עמ' 18) או 'גלריה של השקפות עולם' (עמ' 16). ניתוחן של השקפות העולם השונות, המוצגות בספר, מכון להעניק לקורא תבנה רציונלית של התופעה של השקפות עולם ו'לקטול צורת קיום מוסרית ושקרת' (עמ' 5) שהשקפות עולם פרטיקולריות עלולות להישען עליה. לשון אחר, ההתבוננות בריבוי השקפות עולם מסייעת לחוות בתופעה זו את הסיודות הכלליים ולהעניק בכך מעין קנה מידה חיצוני לבחינתן של השקפות עולם פרטיות.

עם זאת, בדומה לצמדו המוקדמת שביקרה שיטת המתיימרות להעניק תבנה ממצה של מחלות הנפש ומחמיצות בשל כך תבנה של חוקה באדם יחיד (1913), עמ' 48, בלט בהקשר זה חששו של 'אספרס מהאפשרות שהקטלוג יחטיא את האמת הסגולית השמונה בהשקפת העולם הפרטית כזו (1919), עמ' 14-15). שאיפתו של 'אספרס להיענות לאופיה האינסופי והבלתי ניתן למיצוי של ההתנסות האנושית הפרטיקולרית, המיוצגות בהשקפת העולם של אינדיבידואלים, מצאה את ביטורה

¹⁶ כיווד ממושג 'השקפת עולם' הוא המרכיבים ביותר בתרבות ומשמעותיותו הפילוסופית והפסיכולוגית הרחבה. המבחן בין 'זכרת העולם' (Weltkenntnis) ל'זכרה עצמית' (Selbsterkenntnis) נאמין את ההוגים השונים שנדרשו לבידורו של סוגיית השקפת העולם ובתוכם גם את גישתו של 'אספרס. 'הזכרה ראו את פרשנותו של היידגר ל'פסיוולוגיה' ואת פרשנותו של דילתי של מקס שילר לטנטיית השקפת העולם שקיימות זיקות רבות בינה לבין זו של 'אספרס; ראו זאנר 1973, עמ' 1100-70; דילתי 1962; שילר 1954.

בטענה שעל אף ש"ש להיות שיטתי ללא הרף... אבל זאת אין להחזיר לטוב שיש להגיע לידו שליטה כדי לאפשר לחשובות שיטתיות רבות ככל הניתן - במידת האפשר לכולן - להיות בעלות השפעה" (עמ' 19). בקביעה זו ניכר חששו של 'אספרס מהאפשרות שהיכרות קרובה מדי עם גישה שיטתית מסיימת תוביל לחדוות יתר עמה ובכך תחסום את האפשרות להבין השקפות עולם פרטיות שלא ניתן להסביר אותן באמצעות השיטה או תכפה על השקפות עולם אלה פרשנות סמלית. אפשרות זו עלולה להיות רלוונטית כלולית אחת, ולפיכך ביקש 'אספרס העולם מגולם דרכי ביטוי שונות לתופעה כלולית אחת, ולפיכך ביקש 'אספרס העולם מגישה זו בטענה שידבר עקר הוא לדבר על האחרות [של תופעת השקפות העולם]. לחוכיחה - בלתי אפשרי. להפריכה - בלתי אפשרי באותה מידה" (עמ' 18). פירושו של דבר שהשונות האינסופית, המשתקפת בדרכי ההתנסות של בני אדם במציאות (וכאופן שבו הם תופסים את עצמם, איננה מאפשרת להשיג תבנה ממנה השלמה של האדם כהוויה אינדיבידואלית. נראה שהדוק "להרגיש מה מתרחש באופן ממש בגופו האדם" (עמ' 12), שעמד ביסוד העניין שגילה 'אספרס בהוויתו הסובייקטיבית של חוליה הנפש, מצא ב'פסיכולוגיה' את המשכו, ובמיוחד רבה גם כד נרחב יותר למימוש, דווקא באמצעות הזהבונות בממדים הפרטיקולריים של השקפות העולם. ממש כשם שריונו במחלות הנפש היה ממוקד באדם כהוויה ממשית, גם בהקשר זה היו נתונים מעייניו של 'אספרס יותר לאדם שיש לו השקפה עולם ופחות להשקפת העולם עצמו, משל היו ממשויות בעלות קיום נפרד מבני האדם המחזיקים בהן. בלשונו:

אין אנו מחפשים את השכיח ולא את הממוצע... אנו מחפשים את התנבות המפצינית: גם אם אלו יהיו נבדירות לגמרי, התחום שלנו... [זאת] מה שאנו מבחינים בו בהתנסות ההיסטורית, הפנימית, הווה [בהתנסות] הנכבד בדרך הטבע, גם אם הוא חד עצמי. (עמ' 14)

קביעות אלה דחוק לשולי הדיון את ההתמודדות עם ההיבטים הכליים והמבניים המאפיינים את השקפות העולם בתור שכאלה, לטובת ההתבוננות הממוקדת בהנחיתה של הוויה הסובייקטיבית שכוונה את השקפת עולמה. לא מפתיע אפוא ש'אספרס בחר לבסס את התבנה של השקפת העולם הפרטית דווקא על אינסטינקטים (עמ' 16-17) המגלמים את נקודת המבט האיטית של הפתבונן, ולא על קנה המידה הרציונלי שמנחה את נקודת המבט ההלטיטיטיטית הנוחנת את השקפות העולם כתופעה כללית. הדרישה לפתיחות כלפי מגוון גישות, שיבתו את הממד הפרטיקולרי בהשקפות עולם פרטיות, מתחייבת אפוא מעצם העובדה שגם השקפות העולם אינן מתגבשות בהתאם לחבנית קבועה ומוגדרת. קביעתו של 'אספרס שבתבוננות השקפות עולם עלינו "לענינה עצמו סביב הדבר" (עמ' 18) ממחישה את ראייתו של השקפת העולם הפרטית כיצוג אוטולוגי של הווייתו המקורית והשלמה של האדם שכונן אוחה באמצעות עיבוד של התנסויותיו

השונות.¹⁷ לא זו בלבד ש'אספרס לא הפריך בין ההתנסות החווייתית והסובייקטיבית לבין פעולת האובייקטיביזציה שלה, הוא גם לא הסיק ממנה מסקנות אפסיכולוגיות.¹⁸ עבורו היו האובייקטיביזציות בעיקר ייצוג אוטולוגי של הסובייקטיביות במימושה הפרטי. לפיכך הוא גם יכול היה לראות את השקפת העולם הפרטית שמכונן הסובייקט כ"אמצעי של הכרת עצמיות" (Selbstbesinnung) (עמ' xiii) או ככלי המספק "הבהרות ואפשרויות שיכולות להיות אמצעים לרפלקסיה עצמית" (עמ' 6).

קביעות אלה, המעניקות קדימות להתבוננות על השקפת העולם הפרטית על פני המבוננת לתופעה של ריבוי השקפות העולם, אינן מבטלות את ערכה של ההבנה הרלטיביסטית. זאת משום שגם העובדה שבני אדם שונים מגבשים השקפות עולם שונות עשויה להעיד על אופיה האינסופי ותפוחה של הוויה האנושית הניתנת לייצוג בדרכים שונות, דרכים שאותן הגדיר 'אספרס כ'עמדות' (Stellungen) שונות של האדם בקיום (עמ' 18). מבחינה זו ניתן לראות בהשקפות עולם שונות דוגמאות שונות לאפשרויות שבתן יכול האדם להעניק ביטוי לאינדיבידואליות שלו. נמצאנו למדים שהתבוננות בהשקפות העולם עשויה לסייע לתבנה של הווייתו הפרטיקולרית של היחיד, לא רק משום שהיא מהווה מסגרת שבה הוא מעניק ביטוי להתנסויותיו במציאות אלא גם משום שבעצם כיוונה של השקפת העולם היחיד מכונן את עצמו.

ג. העצמיות לנכח האינסופיות

הדיון בכתביו המקומים של 'אספרס מעיד בבירור שתעניין שגילה בהוויה העצמית היה נתון בעיקרו להשפעת ממדיה הפרטיקולריים והיחודיים. ואולם, כפי שיתברר להלן, הבהרת ממדים אלה לא יכלה עוד לספק את מלוא העניין של 'אספרס בסוגיות העצמיות. בכתביו הפילוסופיים שהופיעו אחרי 'פסיכולוגיה' (1919) הוא הדריך באופן משמעותי את גבולות הדיון בה וגיבש תפיסה מורכבת יותר. עם זאת, בכתבים אלה נשמרת בכירור הויקה לתפיסת העצמיות המוקדמת שלו, זיקה המכניסה לחוכה מתוזות ומסבירה אחדים מהקשיים שאספרס גרש להתמודד איתם. על רקע זה, נוכל להגדיר את הדיון בעצמיות אצל 'אספרס כ'פסיכולוגיה' כשלב ביניים: בין נטישת עיסוקו המעשי המדעי בפסיכיאטריה לבין ראשית גיבוש נהגות תפילוסופיות. מצד אחד, ב'פסיכולוגיה' נטל 'אספרס לעצמו חזרות מתמגבלות שמטילה מסגרת מדעית המדעית והציב במוקד דיונו את מה שקודם לכן היה בגדר של סטייה ממנו:

¹⁷ על משמעותם האוטולוגית של מונחים פסיכולוגיים, ראו למשל, מיי תש"מ, עמ' 44 ואילך.
¹⁸ בהפדה בין הוויה הסובייקטיבית לאובייקטיביזציה שלה ניתן למצוא ביטוי להשפעתו של קאנט על 'אספרס. ראו תפסה ל'פסיכולוגיה': 1919, עמ' 465-486.

נקודת המבט החדשה על העצמיות עוגנה בהבנה שלפיה האדם "ביסודו איננו נמצא בשום צורה של קיום שנעשתה מודרנית [לעצמיה]" (1932a, עמ' 12), היינו שובשים שדיווחיו של האדם נשענת עליו איננו מגולם בתודעתו העצמית ולפיכך זו איננה יכולה לשמש בסיס עבור הנורמה העצמית. הבנה חדשה זו שימשה בסיס לבחינת הווייתו הטוביטיבית של היחיד לגובה שני גורמים חיצוניים לה: ממשותו החיצוני של העולם ונקודת המבט האובייקטיבית של הכוונה. כניסתם של מושגי 'העולם' וההכרה למסגרת הדיון הפילוסופי בעצמיות קראה תגר על הנטייה הטילופיסטית שאפיינה את תפיסתו המוקדמת של יאספרס. מעבר להשלכותיהם של מושגים אלה על מכלול הגותו, שלא ייזונו במאמר זה, הם שימשו בסיס לפיתוח של פילוסופיית האקזיסטנציאליזם שבה נתפסה העצמיות כהוויה עולמית. אין ספק שבמסגרת זו נחשפו היבטים חדשים של הווייתו הטוביטיבית של היחיד שאפשרו את הבנתו המורכבת יותר, עם זאת, כפי שיתברר להלן, גם בשלב מתקדם זה בדתפתחות תפיסת העצמיות של יאספרס, ניכרה בה התשתית הטילופיסטית המוקדמת. טענה זו תודגם להלן באמצעות בחינת הדיון של יאספרס בעולם 'ובתוכו'.

1. האקזיסטנציאליזם והעולם: יאספרס עיגן את הקיום של האקזיסטנציאליזם בעולם במה שכונה 'חזונית המצב' (Situationalität).²⁰ מונח זה ציין בה בעת את החירות האנושית להתנסות ולפעול בעולם אך גם את האילוצים המגבילים אותה ותובעים ממנה התאמה והסתגלות למציאות חיצונית לה (עמ' 11). תמונה זהוויית המצב מגדיר למעשה את שתי נקודות המגע שיש לאקזיסטנציאליזם עם העולם: החירות והכרת. לשון אחר, במסגרת הדיון של 'האוריינציה פילוסופית בעולם' יאספרס לא נדרש למשמעויות הפילוסופיות הרחבות של מושג העולם אלא הגביל את דיונו למה שנתפס כעניין כמסגרת ההתנסות של האקזיסטנציאליזם במציאות הסובבת אותה. יתרה מכך, יאספרס ניסה להנחיר מצבים קונקרטיים אלא דן למעשה בהנחיה של חופעת היסוד של הימצאותו של האדם במצבים.²¹ בבחינה במסגרת דיון מצומצמת זו הייתה מוקפלת טענתו העקרונית שואקזיסטנציאליזם איננה מתגסה בעולם כשלמות אלא רק בצדדים או בחלקים מסוימים שלו.

על רקע תפיסת הטוביטיביות שקדמה לכינונה של 'חזונית האקזיסטנציאליזם' בכתביו של יאספרס, ניתן לקבוע שמהלך פילוסופי זה, שצמצם את 'העולם' לגורם מוקדמת של רעיון המצב, ראו 1931, עמ' 23 ואילך. משמעותו של המונח 'מצב' מורחבת במסגרת מוקדמת של 'מצב גבולי' (Grenz-situationen), ראו 1932b, עמ' 201 ואילך; 1919, עמ' 229 ואילך. על התחוות העצמיות בצביל הגבול ראו סלמון 1985, עמ' 64-72.

עמ' 201-254. ברם דרוקא מצבים שבו ניסה יאספרס לתאר מצבים מסוימים הוא בדיון שלו במצב 'הגבולי' (1932b, עמ' 201-254). ברם דרוקא מצבים אלה הם בהחלט הרוצח מן הכלל שאיננו מעיר על הכלל, שכן בעיקרם הם מורים על מה שמותן לקיום השגורני של האדם ואילו 'חזונית המצב' מגלגלת את המסגרת שבה מתרחשת ותנועת האדם בקיום.

הווייתו הטוביטיבית של היחיד, במסגרת זו עלה בדיון למלא בתוכו את תפיסת הטוביטיביות והיא לא נותרה בגדר של אנומליציאליזם המתמייחת להוויה חדהת ונעלמה שהגישא אלה מוגבלת מזהותית. מצד שני, ניסיונו של יאספרס ב'פסיכולוגיה' להתמקד במלאות הפרטיקולרית של הוויה זו הקשה על בחינתה בויקה למושאי מחשבה נוספים והגביל מאוד את אפשרות הפרטיקליזם שלה. של דבר, חובלי הדיון בעצמיות ב'פסיכולוגיה' לניתוחק של העצמיות גולמם בתפיסתה. פירושו של דבר, העצמיות נתפסה כהוויה המכוננת את עצמה באמצעות רפלקסיה על התנסויותיה במציאות, אך לאחר עיבודן של אלה הן שבות ומתמעות בתודעתה כבבאות שונות הנגזרות מעצמותיה כשלמות אחת. ודוק, הנטייה הטילופיסטית, שניכרה בתפיסת העצמיות המוקדמת של יאספרס, לא התגבשה לכדי טילופיסטום רדיקלי כדוגמת זה של ברקלי או טילופיסטום מתודי כגון זה של דקארט, שכן יאספרס לא ראה בתוכו התודעה גילום יחיד של המציאות או מקור בלעדי לוודאות. לשון אחר, הנטייה לטילופיסטום העצמיות לא נשענה על הבנות היסוד המטאפיזיות האופייניות לעמדה טילופיסטית, אלא הייתה במידה רבה תוצאה לוואי של שאיפתו של יאספרס להתמקד בחזונית הטוביטיבית של היחיד כמו גם של העדר כלים מספיקים למתן ביטוי לממדים נוספים של הקיום האנושי. הבחנה זו, הממתנת במידה מסוימת את האופי הטילופיסטי של תפיסת העצמיות הקדם-פילוסופית של יאספרס, מסבירה גם את יכולתו להתגבר עליו כפי שיתברר מהדיון שלהלן בתפיסה זו בכתביו הפילוסופיים.

ביאוריניציה הפילוסופית בעולם' (1932a), תוך הראשון של הטילופיזיה 'פילוסופיה' (1932), ביקש יאספרס להתמודד עם אפשרויות הנגזרות הפילוסופיות של העצמיות בדיקה לממדות ה'עולם' (Welt) ולהכרה הפרורמלית (Bewusstsein überhaupt). נראה כי הבנתו המוקדמת את הפילוסופיה, כעסקת בשאלות הנגזרות לממשות העולם ולטבעה של הכרה, השפיעה על הפיכתם לצירים עיקריים שסיבם גובש הדיון הפילוסופי בהווייתו הטוביטיבית של היחיד. שאיפתו של יאספרס, שקודם לכן תוכר כפסיכיאטר ואולי כפסיכולוג, להיכנס בדרך המלך לתחומה של הפילוסופיה, ניכרה גם במעבר למונח חדש. מושגי הנפש, היצמתי והטוביטיביות, שאפיינו את כתביו הקודמים, הוחלפו בשלב זה במושג הפילוסופיה של 'האקזיסטנציאליזם' (Existenzialismus) שכבש מקום מרכזי בכתביו. שינויים אלה שיקפו באחת הן את חזונית אחר נקודת מבט חדשה שניתן יהיה לגבש באמצעותה תפיסה פילוסופית של העצמיות והן את ביקורתו העצמית של יאספרס על תפיסת הטוביטיבית המוקדמת שלו.¹⁹

¹⁹ מבטב לאחר כינה יאספרס את הפסיכולוגיה של השקפת העולם "ספרי נהפוך געוררי", ראו 1958b, עמ' 392 ואילך.

לגבולותיה של 'זווית המצב', אפשר מעבר הדרגתי מחפיסת עצמיות, הנשלטת באופן כמעט מוחלט על-ידי פרמטרים פריסקולריים, לתפיסה המעמדת את העצמיות במציאות עולם חיצוני. מבחינה זו ניתן לראות במושג 'זווית המצב' את ראשיתה של התפתחות חשובה בהגותו של 'אספרס שחלה להתגבר על הנטייה לטליפסיום שאפיינה את תפיסת העצמיות המוקדמת שלו. ואולם נראה שעצם כינונה של נקודת מבט רחבה על העצמיות, שבמסגרת זו כונתה 'אקסיסטנצייה', פתחה בפני הגותו של 'אספרס' רחבים שמשמעותם הרגה מגבלות הדיון בזוויתו הסובייקטיבית של היחיד. בלשונו של 'אספרס':

המוצב נעשה לנקודת מוצא ולמטרה, כיוון שהוא לבדו נמשיך ונבחר. רים הוא עצמו נעשה עבורי כר פשר רק באמצעות המחשבה על מציאות העולם (Weldaisein) האובייקטיבית. אני הייב לשוב ולהשוב על מציאות זו כעומדת בפני עצמה. איני יכול לתפוס את מצבי בלי להתייחס אל מחשבת העולם (Weldaisein). כמו כן אני יכול לתפוס את העולם בלי לשוב תמיד למצב שרק בו מתרחש אירוע מציאותו של מה שהיחס במחשבה ... תנועתיות זו איננה מוחלטת, [שכן] גותי חובר במובלתי של הקיום. (1932a, עמ' 69)

הממשות הקונקרטי המקיפה את האדם, היינו 'מצב', נקבע בשלב זה כנקודת מוצא להתנהגות של הזוויתו הסובייקטיבית של היחיד, אולם ההנהגה מכוונת בה בעת גם להתנהגות של ממשות זו עצמה. יתרה מכך, הרחבת נקודת מבטו של 'אספרס' מעבר לדיון הישיר בעצמיות איננה ניתנת למיצוי בדיון בלזווית המצב המקיפה אותה. המודעות של האקסיסטנצייה לכך שהתנסותה בעולם מוגבלת למצבים פריסקולריים איננה משתיקה את הדחק שלה להבין את העולם כמציאות בלתי תלויה בתודעה המתנייחת אליה.²² בתואם לכך גם הנחרתה הפילוסופית של העצמיות איננה יכולה להתמצות רק בבחינת יחסה של האקסיסטנצייה ל'זווית המצב', היינו למציאות הקרובה שבה מתרחשות התנסויותיה השונות. הנחרת זו נמצאת מחויבת לגבש הבנה כללית יותר של 'מציאות העולם האובייקטיבית' או של 'מחשבת העולם', מחשבה שאיננה נגזרת מהגיסיון הישיר של האקסיסטנצייה בממשות הקונקרטי המקיפה אותה.

'אספרס' נתן ביטוי לדרשה שהנהיגה של העצמיות תעסוק בה בעת בהבהרת 'זווית המצב' בקביעה שהואדם 'חייב להשוב על שתי משמעויות של 'עולם': 'כשלים של האחר הניתן לקריה כדבר אחד ובעל תוקף כללי, וכלא-האני' (Nichtich) המקיף את ההווה העצמית (ichsein) [עמ' 63]. המשמעות הראשונה של העולם מחייבת לבחון אותו באופן אובייקטיבי ובלתי תלוי באדם, ואילו משמעו השנייה²³ פרשנה זו שונה מהעמדה הרווחת בספרות החקר שברך בל לא ראתה בדיון באובייקטיביות בעולם ביטוי לביטוי של 'אספרס' לתורה את ההווה האנושית. כמו כן בדרך כלל, האנושנות לא נתפסה כחלק משמעותי בחפיסת האקסיסטנצייה והעיתים היא לא נתפסה כגורם בעל משקל בחפיסת ההווה של 'אספרס'. ראו רבר 1965, עמ' 30 ואילך; אולסון 1979, עמ' 10 ואילך; שניידרס 1965, עמ' 167.

נגזרת מיוחס בינו לבין העצמי המתייחס אליו. מבחינה זו ניתן להבחין בשתי רמות של אחרות במושג 'העולם': אחת קרובה יותר לאדם ושומרת על זיקה אליו, אם כי זו מוגדרת כשליה וכניגוד שלו, השנייה מגלמת שונות עמוקה יותר, שלא ניתן בה עור ביטוי ליוס בינה לבין האדם.

הכפילות של שני מושגי עולם, המעידה על הרחבת גבולות הנודעה של האקסיסטנצייה, סודקת את ההבנה הסיליפטיסטית המוקדמת של העצמיות. בשונה מזה האחרונה, האקסיסטנצייה מוצגת עתה כחוויה המסוגלת להבחין בקיומה של מציאות חיצונית לה. עם זאת, שינוי זה איננו מנתק את האקסיסטנצייה מהזיקה לזו המכוננת ל'מציאות העולם האובייקטיבית' איננה מרחיקה אותה מעצמה לשון אחר: היחבור במובלתי של הקיום, כדברי 'אספרס', נשמר. הפיצול בין שני מושגי עולם מדיגש אף הוא זיקה זו, שכן ניכר בו הקושי של 'אספרס' להסמיע בתפיסת העצמיות את החכרה בקיומה העצמי של חוויה אחרת. מנקודת מבט זו שתי המשמעויות המוענקות למושג 'העולם' ממוחשות את תלותה של תפיסת העולם ביחס שהאקסיסטנצייה מגלה כלפיו: כאחרות שמולה היא ניצבת כאובייקט נפרד ממנה או כשליה שלה. מבחינה זו החכרה במציאותו החיצונית של העולם לא הצליחה לקחות את הנטייה הסיליפטיסטית עד גמידה, שכן היא הותירה את ממשותם של העולם ואת זו של האקסיסטנצייה ארוות זו בינו.

22. האקסיסטנצייה וההכרה: ניסיונו של 'אספרס' להרחיב את גבולות הדיון בעצמיות ואת תפיסתה בא לידי ביטוי בדיון בשאלה, אם החכרה הפורמלית עשויה לסייע להנהגתה של האקסיסטנצייה. למעשה השאלה עומדת לדיון במסגרת זו הייתה, אם נוסף על הצדדים הסובייקטיביים והפריסקולריים יש לאקסיסטנצייה צדדים הנגשים לנקודת מבט האובייקטיבית של החכרה. 'אספרס' השיב בשלילה על שאלה זו, אולם כפי שיתברר להלן, ההתמודדות אחרת מייעה לו להחדיר דווקא העיטם פריסקולריים של האקסיסטנצייה. מענתו העקרונתית בחקשר זה הייתה שכיוון שהאקסיסטנצייה איננה אובייקט אלא 'הוויה המתנייחת אל האפשרות שלה', אין היא קיימת עוד ככזו עבור החכרה בכלל באשר היא' (עמ' 14). לשון אחר, תפיסת האקסיסטנצייה איננה נשענת רק על הכוונה האפשרויות שכבר מימשה בפועל אלא גם על אלה שטרם מימשה אך היא תופסת אותן כשייכות לה. ואולם הממד הפוטנציאלי בזוויתיה של האקסיסטנצייה איננו נגיש להכרה הפורמלית המפנה את

²³ אחרים מוקרי 'אספרס' טענו שיש השפעה ואף תמוך ניכר בין תפיסת האקסיסטנצייה של קרוקנר לזו של 'אספרס' בנוגע למגבלות החכרה הפורמלית ביחס לאקסיסטנצייה ראו איגניבירול 1981, עמ' 19-5 וקרוקנר 1954, עמ' 61-83; אולסון 1979, עמ' 45 ואילך. על רקע חקשר בין מושג העצמי של קרוקנר לביטוייה של תפיסת הסובייקט של הנגל, יש מקום לבחון גם את היחס בין 'אספרס' לנגל בנושא זה: ראו למשל שיגא ותשנ"ב, עמ' 13 ואילך והתפתות שם.

כוסר תארגון והכללה שלה כלפי איביקטיס מוגדרים בעולם (עמ' 10), לטענתו של יאספרס האקטיסטיציה מהווה עבור החברה 'גבול' שאין בכוונה לחצותו, שכן במקום האובייקטים שהיא מורגלת בהם בבואה לעולם, לחצות את האקטיסטיציה, נחשף בפני החברה דייקן (Leere) (עמ' 11-10). החברה הפורמלית כלל איננה יכולה להיות את הווייתם הפרטיקולרית של האקטיסטיציה וממילא אין היא יכולה לחשוף את היבטיה האובייקטיביים והכלליים, אם לא להיבטים כאלה כלה, וזוהי יכולתה של החברה לתת ביטוי להווייתם הסגולית של האקטיסטיציה איננו נובע כמוהן מהותה של האקטיסטיציה עצמה מחוץ לגבולה של האינטימיות, אלא ממגבלותיה היסודיות של החברה שאינן מאפשרות לה להעניק ביטוי לאופן ההתנסות הייחודי של האקטיסטיציה כהווייה עולמית בצמיחת האינטימיות.²⁴

הנקודות שישו יאספרס להכרה הפורמלית, כמסגרת המתווייחת לאובייקטים בלבד, לא אפשרה לו להעניק לה תפקיד חיובי בהנהגתה של האקטיסטיציה. אולם בכך לא נסוגה תפיסת העצמיות שלו לשלבי התפתחותה המקדימים שבהם היא נתפסה כהווייה פרטיקולרית לגמרי. מהדיון בוכרה הפורמלית בקונטרס זה עולה שהיא עשויה לתרום להנהגתה של האקטיסטיציה על דרך השלילה, משמע: מכלל מה שאין החברה הפורמלית יכולה להעיד על האקטיסטיציה, אנו יכולים לוסיק מסקנות פורמליות בנוגע למוחמה של הווייה זו. פרשנות זו לתפקיד הדיון על החברה הפורמלית בהנהגתה של האקטיסטיציה מעוגנת בהבחנתו הסודית של יאספרס בין שני מושגים: 'צנינות' להכרה' (Erkennbarkeit), המגלמת את מעמדם של האובייקטים בעולם, ו'צנינות' להכרה' (Erfellbarkeit), המאפיינת את האקטיסטיציה (עמ' 17-18).²⁵ מדובר למעשה בשני פונקציות בסטיות של התודעה: בוכרה היא מתאפיינת באקטיביות, בשליטה ובכנישת תכנון ובהנהגה היא מהווה בעיקר עמדה נפשית המתאפיינת ביכולתה לזנוח לדבר ולהתבונן מכות עצמו.²⁶ עצם המוגבלות שמגלה החברה הפורמלית ביחס לאקטיסטיציה – מוגבלות התעוצה בעובדה היסודית שהאקטיסטיציה איננה יכולה להפוך ל'צנינת' להכרה [erkennbar] כהוויית-עולם [Welsein] (עמ' 17) – מעידה

²⁴ הפער בין הווייתם של האקטיסטיציה לבין מה שהחברה האובייקטיבית יכולה להעיד עליו מוצא את ביטויו בפערות שונות שניתנו להפסיק האקטיסטיציה של יאספרס, שבהן היא הונגה כהווייה רלטיביסטית, אידיאולוגית נבולטת 1939, עמ' 136-139; 1942, עמ' 11 ואילך; 1951, עמ' 32 ואילך, אידיאליסטית נבראל, 1951, עמ' 120; שטמפלר 1960, עמ' 233 ואילך; ומנגוזה לכל הברה מודעת (קמפסקר 1964, עמ' 235 ואילך).

²⁵ להרחבה בסוגיה זו ראו טאמרי, מירון 2004.

²⁶ השימוש כאן בפועל 'זהנהג' (erhellen), ולא בהסבר (erklären/erläutern) או 'זהאר' (erleuchten), ממושף אף הוא את אופן עמידתה הסגולית של התודעה מול האקטיסטיציה בהשוואה לעמידתה של התודעה מול אובייקטים. ברמת ניתן היה להגדיר עמדה זו 'hell werden lassen', ראו בעניין זה את הערתו של פרסל גבריאלי, ששימוש בפועל ethellen איננו רווח בשפה פילוסופית; נבראל 1932/1933, עמ' 160.

על 'יחודה של הווייה זו בהשוואה לשאר הקיימים בעולם ובה בעת על מעמדה המיוחד בתהליך ההתפלספות. האקטיסטיציה איננה רק שונה משאר הקיימים בעולם שנגשים להכרה הפורמלית אלא מנקודת מבט פילוסופית היא קודמת להם ואיננה כפופה למגבלות הייצוג של החברה הפורמלית (עמ' 14). קביעה זו איננה הופכת את הדיון בחברה במסגרת הנהגת האקטיסטיציה לחסר ערך, שכן גם בפועל החברה מגולם אופן של עמידה בקיום שהאקטיסטיציה נתנסה בו. מבחינה זו האקטיסטיציה איננה מתוכננת רק באמצעות העמידה הייחודית שהיא מגלה לנוכח הקיום, קרי: תפיסתו כוודה שהיא יכולה למצוא בה אפשרויות למימוש עצמי. 'יחודה של האקטיסטיציה נחשף, על דרך השלילה, גם באמצעות אופן קיום שבו לא ניתן ביטוי ליחודה כהווייה אינדיבידואלית, קרי: בוכרה הפורמלית.

הדיון בוכרה חושף את מורכבותה של תפיסת האקטיסטיציה של יאספרס, שניקודת בעת ובעונה אחת מתפיסת העצמיות המוקדמת, שהדגישה את המודים הפרטיקולריים שבהוויית היחיד, וכן מתפיסת הוויית (Sein) שהחלה להתגבש בכתיבו בשלב זה: יחסו השלילי לתרומתה האפשרית של החברה לתבנה פילוסופית של העצמיות מהווה המשך לביקורת המוקדמת על ההשקפה הפוזיטיביסטית, שראתה כמה שמשתקף מבעד להכרה את חזות הכל. ביקורת זו רמוזה כמעטו של יאספרס שכיוון שהחברה איננה האמצעי היחיד שדרכו ניתן לבחון את התנסות של האדם בעולם, אין להשתמש בה כאמצעי עיקרי להערכתו של הטענות הפילוסופיות על התחלה חדשה שבישרת את הסתייגותו העקרונית של יאספרס מהשקפות העולם האידיאליסטיות המיסטיות בתחום הפילוסופיה, הסתייגות שעתידה הייתה ללוות את כתביו הפילוסופיים המאוחרים ולהשפיע בעיקר על תפיסת הווייה שלו שהתאפיינה ברוח חיובי לנקודת המבט האובייקטיבית של החברה.²⁷ מבחינה זו על אף שהחברה האובייקטיבית איננה יכולה לשמש אמצעי יחיד או עיקרי להערכת האקטיסטיציה, אין היא מסלקת לגמרי מהנהגתה.

אולם אף שיאספרס הכיר ברלוונטיות של הדיון בעולם' וב'הכרה' לכינונה של תפיסה פילוסופית של העצמיות והטמיע מושגים אלה בפילוסופיות האקטיסטיציה שלו, נראה שהוא לא חדל להתמודד עם המתחזות שהם יצרו עם תפיסת העצמיות המוקדמת שלו. אחד הביטויים הבדורים להתמודדות זו מצוי בדבריו אלה ב'הנהגת האקטיסטיציה' (1932b):

מה שנטפס אחי בוכרת העולם הוא דו משמעי: או שהעולם נחשק כשהתקדמותו היקום כדורך מוחלט תשיקף זו להרסנית בעיני; כנגד [תשיקף זו] שומע אני את ה'הכרעה' (Anspruch) 'ג'שה זו אפשרה להעניק מקום מרכזי להכרה בתפיסת המקור' (das Umgeifende); ראו 1947, עמ' 225-449.

ממך האקסטרנציה האפשרית שלי, לנתק עצמי מהעולם שבשקעו בתוכו אני נמצא כפסגה... ככה העולם אני יודע אלא הוא כאילו איבד את עצמו כבר קייטלנד (Ubsand) (עמ' 4)

דברים אלה חשף 'אספרס' את שני המניעים שעשויים להיות לאקסטרנציה הכרתה את מציאות העולם החיצונית לה: היא יכולה לשאוף להכיר אותו משום שבו היא מוצאת את קיומה. מבחינה זו גורע להכרת העולם מניע חיובי וניתן לראותה כחלק מהכרתה של האקסטרנציה את עצמה או השלמה לזכותה זו. כמו כן יכול ניסיונה של האקסטרנציה להכיר את העולם להיות מונע ממניע שלילי, כאן המוטיבציה העיקרית של האקסטרנציה היא להוות את ההבדלים בינה לבין המציאות המקיפה אותה כדי לבסס תודעה עצמית של הווייה נפרדת ונבדלת מהעולם. ממניעים אלה עולות שתי החלופות המוצבות בפני האקסטרנציה. הראשונה, המופיעה במובלע, מכוננת את האקסטרנציה לראות עצמה כחלק מהעולם ולפעול בו מתוך תודעה זו. הלופה זו נגזרת מתפיסתה היסודית של האקסטרנציה כווייה עולמית. השנייה, המפורשת יותר, מציבה בפני האקסטרנציה את האפשרות הקיצונית לנתק עצמה ממנו, ויש להבינה על רקע ייחודה כפי שנחשף באמצעות הדיון בהכרת הפורמלית.²⁸ הלופות אלה מגלמות את שתי נקודות הכובד שהיו נגזרות מפיתוי הדדי המתמיד בהנהגת הפילוסופיה של העצמות בשלב זה: מצד אחד 'אספרס' הוסיף לתפוס את האקסטרנציה כווייה ייחודית ופרטיקולרית בדומה לתפיסתה את הטריטקטיות המקומות. מצד שני בכתביו הפילוסופיים נוספה לתפיסת העצמות ההבנה שהיא וויה עולמית ולכן תודעתה העצמית חייבת לכלול התייחסות למציאות החיצונית לה, מציאות שהיבטיה האובייקטיביים נגשים להכרה הפורמלית.

נראה שהדףק להתנתק מהעולם המדעי בשלב זה של הדיון שיקף בעיקרו את הקושי של 'אספרס' להיפרד מתפיסתו המוקדמת ועלמל שהדיון בעולם ובכוכה הפורמלית היה פונקציונלי בעיקרו: הדיון בעולם סיע להבנת האקסטרנציה כווייה עולמית והדיון בהכרה הפורמלית חידד את תפיסתה כווייה ייחודית ביחס לשאר האובייקטים בעולם.²⁹ דיווק לפרשנות זו ניתן למצוא בעבודה שדווקא אחרי שחשף את התהום הפעורה בין תפיסת האקסטרנציה לכלליות האינדיפרנטיה המאפיינת עולם הנתפס באמצעות ההכרה, קבע 'אספרס' כי 'אקסטרנציה אפשרית מבדילה עצמה מהעולם כדי להיכנס לתוכו אחר כך באמת' (עמ' 4). משמע שתפיסת

²⁸ הדיון באפשרות לנתק את האקסטרנציה מהעולם המדעי את דוחתו באופן עשירי בפרשנות לתפיסת האקסטרנציה של 'אספרס' שמתה למונח סטרייטיביים קיצוני. ראו למשל גולוב 1960 (1942), עמ' 11-126; עמ' 14, עמ' 1951, עמ' 132 קפספק 1964, עמ' 230-250 מילר-שופה 1961, עמ' 39 ואילך; רייז 1950; רייז 1965, עמ' 120 ואילך; אומלה 1936, עמ' 1937, עמ' 186 ואילך.
²⁹ ברומה לפרשנות שהבליט את מוגבלות הדיון במישע העולם ב 1932: גם לדיון המוגבל בהכרה הפורמלית במסגרת זו ניתן פרשנות שנוגתה ראו סאמי 1971, עמ' 146; אילטון 1979, עמ' 120; אגני-בריל 1981, עמ' 2.

האקסטרנציה כווייה עולמית איננה עומדת בסחירה לתפיסתה כווייה ייחודית, אלא דדה עמה בכפיפה אחת. לא מפתיע אפוא הדבר שבשביקש לבחון את האפשרות להחזיר את האקסטרנציה לעולם, הציג 'אספרס' התייחסות חיובית לתודמתן האפשרית של האובייקטיביות והכלליות להנהגתה של האקסטרנציה. הוא טען שביוון שהמחשבה המנהיגה את האקסטרנציה מקוננת מראש למצבים קונקטיביים, היא נוקמת לחשבנה אובייקטיבית שתבחן את האפשרויות הקיימות בעולם העומדות בפני האקסטרנציה. אולם כאן יש לדייק: 'אספרס' לא טען שממוש אפשרות מסוימת בקיום נגוד ישירות מהבנה לוגית או אובייקטיבית של מציאות העולם. האקסטרנציה מתוודעת לאפשרויות השמוניות בעולם באמצעות ההכרה האובייקטיבית, אך ריק היא זו שקובעת את משמעותן עבורה. בלשוננו:

אם אני רוצה לדעת מה אני מצא עצמי קיומי אובייקטיבי, במהלכי המחשבות שבתו אני מתנסה כסכימה של הווייה שלי. אני תופס את עצמי בתוכי אבל אני מתנסה בכך שאין אני להימתי מה שצפוי. כן לאובייקט איננו מניע לזכות מהולסת אתי בצמצמי, שכן בהתנהגותי הייתי אני לאבד עצמי בכפיפה כזו. (עמ' 62)

הדיון הדיאקטי ביחסים בין האקסטרנציה לבין העולם מוצא דברים אלה את אחד מגיוודיו המגובשים ביותר בכתביו של 'אספרס': האקסטרנציה רואה במציאות החיצונית לה, או בלשונו בקיום האובייקטיבי, חלק ממנה. לשון אחר, תולך כינון תודעתה העצמית איננו מתרחש בחלל ריק אלא מתוך התייחסות למציאות חיצונית הכפיה על האקסטרנציה, קרי: לנוכח ממד הכוכה המהווה חלק מלתי נפרד מהוויית המצב. בום האקסטרנציה איננה מזהה את עצמה עם מציאות זו, שכן אין זווית בין דרכי הגישה להבחנת מציאות זו, היינו בין נקודת המבט האובייקטיבית של ההכרה לבין הנהגתה של האקסטרנציה קיימת בעולם ומתכוננת תוך כדי זיקות תודעיות למובנה המדויק: האקסטרנציה קיימת בעולם ומתכוננת תוך כדי זיקות תודעיות המכוננות כלפי עצמה וכלפי עולם זה. עם זאת, יסוד הווייה - הפן השני של הוויית המצב - מאפשר לאקסטרנציה לחרוג מהכוכה הממון במצבים שהיא מוצאת עצמה כבר נתונה בהם, כך, אותו כוכה או אובייקטיביות שבה מעוגנת תפיסתה כווייה עולמית עלולה להידחק לטובת אפשרות ספקולטיבית שעדיין לא קיימת בפועל במציאות אך האקסטרנציה הותרת לממש אותה אפוא את הזווית בין האקסטרנציה כווייה האקסטרנציה לחרוג מהמצבים המעוגנים ספקולטיבית שעדיין לא קיימת בפועל בתנועה תודעית בין הממשת הקיימת בפועל לבין ממשות אפשרית. או כתנועה בין שתי שפות - השפה האקסטרנציה הפרטיקולרית שבה היא מתייחסת אל עצמה ושפת החשיבה האובייקטיבית שבה היא מתייחסת אל המציאות החיצונית לה.³⁰

³⁰ על תפיסת הווייה האקסטרנציה אצל 'אספרס' ראו עוד 1932b, עמ' 175 ואילך, וכן טטן ושלילי, עמ' 47-57.

תנועה זו מוצגת על-ידי 'אספרס כהגלך' תפרש על פני חיים שלמים שהאדם מתנסה בו כל עוד הוא מנסה להיות כאקסיסטנציאלי:

הפרדה תמיד עומדת לביצוע מחדש, לקיום כוח ההווה הכוחות האמפיריים נגד תנאי (ואילו הכוחות) האקסיסטנציאליים מגיעים לכלל תודעה ומבוססת רק באמצעות הדיקה היודית: תהליך הפרדה, אשר בהרף-עין גוצי בבהירות מלאה, לעולם לא יגיע לכלל סיום בשלמותו. (עמ' 61)

דינמיקת פנים וחוץ זו, המאפיינת את יחסה של האקסיסטנציה לעולם, או מה שכינה 'אספרס' 'חזירה' ו'דחיקה', ממוחשת את המאבק על הנכרות ואולי אפילו על התלעויות העולה בדיונו בין שני 'יצורים' של האקסיסטנציה. ברם לא פחות מכך מבטאת דינמיקה זו את התבססות התובנה הפילוסופית שלפיה האקסיסטנציה מעוגנת באותו עולם שההפרדה האובייקטיבית מהיחסת אליו ומכאן הרלוונטיות של ההכרה האובייקטיבית להבנה שלמה יותר של האקסיסטנציה כחוויה עולמית. נראה שעל אף שהדיון במושגי ההכרה והעולם בהנחרתה של האקסיסטנציה ערעיר את התפיסה המוקדמת של העצמיות שנסתה לסוליפיזם, אופיי הפונקציונלי של הדיון בתנחלות מתפסתה של העצמיות המוקדמת לא השלמה, הנהייה גם אם במושגים אלה אשר תפיסה זו או לפחות את הקושר להנתק ממנה, מכל מקום, לסוליפיזם שאפיינה אותה לא נותרה בגדר של עמדה תמימה או בלתי מודעת בהגותו של 'אספרס'.

ה. 'כישלון' העצמיות המעבר לדיון בחוויה ובטרנסגנציה

הנחרתה הפילוסופית של העצמיות השפה, כפי שראינו לעיל, זיקה בין תפיסת האקסיסטנציה לתפיסת הסובייקטיביות המוקדמת, אך גם את הניסיונות להתגבר עליה בשל הממדים הסוליפיסטיים שנלוו אליה. לתהליך ההתרחקות מרפוס החשיבה הסוליפיסטי היו שתי השלכות עיקריות: מבחינת התוכן הדבר בא לידי ביטוי בכך שתפיסת האקסיסטנציה לא נשענת רק על בירור רפוס' ההתייחסות שלה לעצמה, אלא היא הוצגה כבעלת זיקה למציאות חיצונית. מבחינת המבנה, הדיון לא נסב על העצמיות כמושא יחיד ולמעשה החל להסתמן בהגותו של 'אספרס' ציר התפלגות חדש שכוון להנחרת המושגים והיה טרנסגנציה. להיבט מבני זה הייתה השפעה גם על התוכן, שכן בשלב זה האקסיסטנציה לא נתפסה עוד כגורם מכריע שקבע את מסגרת הדיון בנושאים נוספים או את המשמעות שתוענק להם. שינויים אלה הודחו מאוד את תפיסת העצמיות במשמנו של 'אספרס', ואפשרו לו לדון בכמה סוגיות פילוסופיות חשובות כגון תקשורת, תולדותיות (Geschichtlichkeit), מצבי בבול 'כישלון'. הנחרתן השלמה של סוגיות אלה הוגת מגבולות הדיון במאמר זה,³¹ אף

³¹ סוגיות אלה נדונו בהרחבה בעבודת הדוקטור שלי, ראו רוני מירון, 'העצמיות אל הטרנסגנציה - התפתחות התודעה המטאפיזית בפילוסופיה של קרל יאספרס (1910-1947)', הוצרן לשם קבלת

על פי כן ניתן לקבוע בבירור כי הדיון בן חשף פנים נוספות בהוויתנה של האקסיסטנציה ותורם לגיבושה של תפיסת עצמיות מורכבת יותר מזו שאפיינה את הגותו של 'אספרס' בראשית דרכו. יתרה מכך, סוגיות אלה סייעו במעבר מהתפלגות שממוקדת בהנחרת העצמיות אל זו המכוונת להנחרת החוויה והטרנסגנציה.³² דבריים תנאים, שהופיעו בדיון בתקשורת, מנה 'אספרס' - במועד או שלא במועד - את הסיבות למפנה שחל בתפיסתו את העצמיות ולמעשה בהגותו בכללותה:

כנגד הנהייה להסתמכות עצמית, כנגד שביעות הרצון בידע של ההכרה בכלל, כנגד הדיחון העצמי של האינדיבידואל, כנגד החף להסתמכות עצמית בודים הסגורים מתוך עצמם, כנגד התעיייה במסורת קיימת בצורת חיים שבשגרה, רוצה התפלגות לזאור את תהירות שתופסת את החוויה במקורה מבצע לתקשורת, לפני הסוליפיזם הנאיבים תמיד או האובייקטיביזם של הקיום. (עמ' 61)

התקשורת, כאפשרות שהאקסיסטנציה יכולה לממש אותה, ממוקמת בין שני קטבים שדרך המבולתה של תפיסת העצמיות של 'אספרס' הייתה מלווה בהתמודדות עמום: הסוליפיזם מאיים על בירודה של העצמיות ועל ניתוקה מהעולם ואילו האובייקטיביזם מאיים על שחיקת היסוד הפרטיקולרי שבה, לשון אחר, התקשורת מעוגנת מצד אחד בהבנה ש"אין אני יכול להפוך לעצמי בלי להיכנס לתקשורת" (שם), שכן "מה שהוא באמת מתוך עצמו עדיין לא קיים מתוך עצמו בלבד" (עמ' 60), במובן זה רעיון התקשורת ממלא בתוכן את תפיסתה של האקסיסטנציה כחוויה עולמית. מצד שני, הבנה זו לא סילקה לחלוטין את הדימוי של האקסיסטנציה כחוויה מבודדת מסביבתה. הראיה לכך שמונה בהנחרת התקשורת כ"מאבק פנימי על האפשרות של העמידה על עצמי ... [ו] להיות מסוגל להיות כפופים לעצמי [selbst unabhängig]" (עמ' 66). מבחינה זו ניתן לקבוע כי השתקקותו של 'אספרס' להעניק ייצוג פילוסופי לעצמיות כחוויה בלתי תלויה ומספיקה לעצמה הוסיפה להניע את הגותו גם כשכבר הכיר בכך שתפיסה כזו פוגעת באפשרות להשיג הבנה שלמה של החוויה העצמית.³³

³² תואר דוקטור לפילוסופיה, אוניברסיטת בריאלין, תש"א, עמ' 213-215. ספר המנוסח על עבודת הדוקטור עתיר להופיע בהוצאת אוניברסיטת בריאלין; ראו רוני מירון, 'קרל יאספרס: מהחופש אחר העצמיות אל הטרנסגנציה'.

³³ 'ציון שטחים מסוים לדיונו של 'אספרס' בתקשורת ובמצבי הנביל כבר מופיע במכתבי המוקדמים (לפני 'פילוסופיה', 1932) אולם רעיונות אלה מגיעים לכדי גיבוש של ממש רק בתהוות האקסיסטנציה - הכרך השני בסטילוגיה 'פילוסופיה'. ראו למשל דיונו המוקדם של 'אספרס' במצבי הנביל בפסכילוגיה (1919), עמ' 229-280. כמו כן מופיע רעיון התקשורת של 'אספרס' במאמרו 'בירודות', מאמר שנכתב על-ידי 'אספרס' בין השנים 1916-1916, והופיע לראשונה בעריכת הלימודים (תאריך 1983).

³⁴ ספרות המחקר עסקה בהרחבה בתפיסת התקשורת כמתבני הפילוסופיים של 'אספרס' ובכתביו המאוחרים שהופיעו אחריו המלחמה. בתקשר זה ראו ארנרס 1968; קאופמן 1967; שניידרס 1965, עמ' 160 ואילך; ז'אן מארי 1989, עמ' 49 ואילך; פוקס 1984.

קביעתו של 'אספרס', אני ואתה הנפרדים בקיום הם דבר אחד בטרנסגנדרציה" (עמ' 71), מאפשרת להגיע להבנה מדויקת יותר של המשמעות שהעניק 'אספרס' לרעיון התקשורת בפילוסופיית האקסיסטנציאליזם של פרויד. פירושה של קביעה זו הוא שבקיום (Dasein), היינו בזירת המפגש בין שתי האקסיסטנציות, הן נותרות בנפרדותן. לעומת זאת, הזיקה שמכוננות שתי האקסיסטנציות כלפי הטרנסגנדרציה, המגלמת ישות או ממד שמעבר לממד של האקסיסטנציאליזם, מורפפת ואולי אפילו מבטלת את ההבדלים ביניהן.³⁴ במובן זה ניתן לומר ששתי האקסיסטנציות הן "דבר אחד בטרנסגנדרציה" ובהתאמה לממד של האקסיסטנציאליזם של פרויד, עיקר השיתוף של התקשורת בפילוסופיית האקסיסטנציאליזם של 'אספרס' נעוצה בכך, שהיא מהווה שלב ביניים חשוב שנועד להוביל את האקסיסטנציאליזם לכונן יחס כלפי חוץ אחת השונות עמוקה אך יותר מזו של האקסיסטנציאליזם האחר. הוויה זו היא הטרנסגנדרציה. אין זימה שביין בתקשורת לא ניתן כל ביטוי לדמותו של האחר שלכפיו מכונן היחס התקשורתי. במסגרת זו נדונו רק התנאים המכוננים אותו מצדה של האקסיסטנציאליזם והצגו השינויים שצמחו האפשרות לתקשורת מחוללת באופן שבו האקסיסטנציאליזם תופסת את עצמה. בלשנו של 'אספרס':

העמדת עצמה באופן מחולל על עצמה כלבי, היא אמנם עבור האקסיסטנציאליזם של הוטר ותלות שלה כבציאות המוח, אבל [אמת] זו הופכת עבורה לייאוש האקסיסטנציאליזם מרעם בעצמה לכך שכמי שעומדת לנגדו מכוננת עצמה היא הייתה לשיקוע ולחן ריק. במידה שראוי לה להזדהות באופן ממשית מתוך עצמה, מתברר לה שבה לקראתה מה שמכיל אותה. אין עוד את עצמה אם קודם שהיא נותרה בחייה; היא עומדת כלפי עצמה כאילו היא ניתנה לעצמה. היא מאמת את האפשרות שלה רק אם היא יודעת את עצמה כמבוססת על הטרנסגנדרציה. (עמ' 4)

דבריהם אלה עמד 'אספרס' על שורשי המשבר שאילו נקלעה תפיסת האקסיסטנציאליזם, אך גם העביע על הכיוון הכללי שבו יימצא פתרונו. לאמור: תפיסת העצמיות כהווייה בלתי תלויה במה שמצוי מחוצה לה – תפיסה שאפיינה את הגותו המוקדמת של 'אספרס' – מתחזקת כחסרת תוחלת ולפיכך היא "הופכת עבור האקסיסטנציאליזם לייאוש". אולם אם תכיר האקסיסטנציאליזם בכך שהיא עצמה מבוססת על מה שמצוי מעבר לה, היינו על הטרנסגנדרציה, היא תשיג תודעה עצמית שלמה ואמיתית יותר ותוכל בכך לממש את עצמה. ההבנה היסודית שרעיון התקשורת נשען עליה, שלפיה האקסיסטנציאליזם איננה יכולה להסתפק רק בעצמה (1932b), עמ' 156, מנוסחת מחדש בשלב זה ומוצגת על-ידי 'אספרס' במסמך 'אקסיסטנציאליזם' (1932c) בהתבססות ב"חוסר

³⁴ ישנה מחלוקת דבר משמעותו של מושג הטרנסגנדרציה בהגותו של 'אספרס'. לדינו תפיסת העצמיות השנויה במחלוקת הפרשניות האונטולוגיות למושג זה; ראו למשל היש 1978, עמ' 36-137; 1986, עמ' 50 ואילך; קובץ 1957, עמ' 504-513.

מסיקוף ככל הוויה שאינה טרנסגנדרציה" (עמ' 73). שינויים אלה הופכים את הנחרתה של הטרנסגנדרציה לחלק בלתי נפרד מתפיסת העצמיות של 'אספרס'. שכללה בתוכה דיון במשמעות שיש לטרנסגנדרציה עבור תפיסתה העצמית של האקסיסטנציאליזם עוד קודם שהציג תגובה למושג הטרנסגנדרציה עצמו. מושג הראשון שיש לאקסיסטנציאליזם דבר הטרנסגנדרציה הוא של ניגוד ביניהן. היא תופסת את הטרנסגנדרציה כהווייה שבה "אין זימה ואין היעדר זימה" (עמ' 65). פירושו של דבר שמצד אחד הווייתו של הטרנסגנדרציה אינה נשענת על עצם האפשרות שהאקסיסטנציאליזם מכונן יחס תודעתי כלפיה, אלא היא קיימת כשלעצמה באופן בלתי מותנה, היינו לא רק עבור האקסיסטנציאליזם, מצד שני נקודת מבטה של האקסיסטנציאליזם היא זו שעמדה ביסוד הגדרת הטרנסגנדרציה באמצעות מונח היחידות – מונח המשמש בראש ובראשונה לאפיונה של האקסיסטנציאליזם. בהגדרה זו מקיפלים שני פניה של התודעה האקסיסטנציאליזם התושפים לנוכח התודעותה לישותה של הטרנסגנדרציה: בצד החיובי, האקסיסטנציאליזם מכירה את עצמה כמתוהה מחוץ לעצמה (von Ausserichsein) על-ידי הטרנסגנדרציה (עמ' 47).³⁵ ואולם בצד השלילי, הגדרה זו מעידה על כך שתודעתה העצמית של האקסיסטנציאליזם איננה מסוגלת לאפשר לה לחשיג אפיון ישיר של הטרנסגנדרציה (עמ' 47). בכל זאת, כניסתה של הטרנסגנדרציה למסגרת היין בעצמיות השפיעה על כך, שהאקסיסטנציאליזם לא נתפסה עוד על ידי 'אספרס' כ'מורדרת' מעצמה אלא כבעלת תודעה עצמית בשלה המאפשרת לה להתפנות מעצמה ולכונן יחס כלפי ישות המצויה מעבר לה.³⁶ השינויים בתפיסת העצמיות של 'אספרס' מגיעים לשיא גיבושם עם כינונה של המושג הפילוסופי של ה'כישלון', שהוצג כך:

³⁵ מרשנות אחרת לחיפוש חוסר התאפקות של האקסיסטנציאליזם מופיעה אצל הנס קובן (1957) שיהס אותה לרעיון המוות העצמי, ובכך הווייה את מסגרת ההתאפקות של 'אספרס' בגבולותיה של האקסיסטנציאליזם.

³⁶ הבנה זו תשמש בהמשך דיוניו של 'אספרס' בסיו לחיזוק והחיסו בין האקסיסטנציאליזם לטרנסגנדרציה. מהפסיכוי של הנאמר והיא תסייע לה לכונן תפיסה חיובית וישרה יותר כלפיה. במונחים קאנטיאניים ניתן לראות בהבנה זו סיוע לכך שה'כישלון' ניתן לחשיבה' לא 'הפוך עבור האקסיסטנציאליזם ל'נביל'. שבו מפיסקה התודעה להיות מסוגלת להכיל את מה שהיא פוגשת בו, אלא ליחסים (Grenze), שבו מפיסקה התודעה ממנו לקראת כינונה של תודעה ישירה של הטרנסגנדרציה אינה נבצרת ממנה הכרחה. כך תוכל המלילה שעברה האקסיסטנציאליזם בעקבות ההתוודעות לקיומה של הטרנסגנדרציה לייצג את תגובה שיש בין הטרנסגנדרציה לאקסיסטנציאליזם ולשמש בה בעת נקודת מוצא (עמ' 48) 'משקרי' (עמ' 47) לכינונה של הטרנסגנדרציה בהמשך כהווייה אחרות שתגלם וותת בין האפשרות למציאותה הממשית (עמ' 45).

³⁷ יש מקום לזכור את דבריו של 'אספרס' בהקשר זה לדין של היינריך בטכנולוגיה בכתביו האחרונים: ראו בעיקר היינריך 1959; היינריך תשנ"ט, עמ' 122-95. עמ' 177-206. המושך העוסק בשווארץ בין הנתון של 'אספרס' לזו של היינריך ראה היינריך, בהקשר זה ראו למשל רוברט 1995, עמ' 121-122; לברטשטיין 1988; ויטר 1988, עמ' 341-361; בריכט 1948.

הכישלון (Schietern) הוא המהלך (Leitzel) בין מוכיח קרבת הנציגות האכזרית של אורינגיניזם העולם... הרע הוא עצמו מוצב על גבולות האטמוספירה שבהם אובדת אפשרותה של חשיבה הנעדרת כל סתירה; מעבר לידע המופנה לו צפה בדבר חובק כל אמת שאינה רציונלית. היא נכשלת (מבחינת) אורינגיניזם העולם של העולם הקיום, משום שאין להבנה מתוך לעצמה ובחור עצמה; זאת כיוון שאין היא תופנת להווה הטובה בתוך עצמה ומנסה לראות מבעד לה, ועם זאת אין תהליך החכמה יכול להמשיך את עצמו כדבר שלם. הוא נכשלת בהבנת האקסיסטנציאליזם, בהתבוננותו העצמית של האקסיסטנציאליזם; הדין שאני עצמי קיים אמת, אין אני קיים רק כאני עצמי.³⁸ (1932c, עמ' 220)

בעוד הביטוי 'כישלון' מצביע על ההפצה של אפשרויות סמיכות, כמושג פילוסופי הוא מציינן לא רק שניגוי בתודעה האקסיסטנציאליזם אלא גם נקודת מפנה רדיקלית יותר בפילוסופיה של יאספרס.³⁹ במובנו הישיר ביותר מציינן מושג זה את היכולת הפילוסופית לעמוד בנחמה אל מול הגבול האחרון של הנגרות האקסיסטנציאליזם והעולם. ככאלה הן אינן ניתנות לפתרון בגבולותיה. לפיכך אין היא יכולה לגבש תפיסה שלמה של האקסיסטנציאליזם או של העולם אלא רק לעמוד בפני אמת בלתי רציונלית וחובקת כל שאינה תורמת לתבונה ישירה של מושאים אלה. נמצא עצם האפשרות להמשיך את ההתפלספות מותנית בשלב זה ביכולת הכיול סתירות במהבשה. אם ניתן להגדיר את שלבי התפתחותה של תפיסת העצמיות של יאספרס כמבוססים אך הם על כישלונות קודמים, וזו אלה כישלונות מקומיים, יחסיים ונכלל פעם נמצא מוצא מהם בגבולותיה של הנגרות העצמיות.⁴⁰ לעומת זאת, התודעת הכישלון הפילוסופית אין ולא יכול להיצא נחשב של מילוט, ולפיכך הוא מתייב את כינונה של מסגרת התפלספות חדשה – מסגרת שתתאים לתפיסתה העצמית החדשה של האקסיסטנציאליזם, אך בעיקר תאפשר הנדחה ישירה של מושגי ההווה והטרנסצנדנציאליזם. הצטברות השינויים בתפיסת התודעה האקסיסטנציאליזם הפכו את המודעות לאופיה הכופה, המבודד והמגביל של האינדיבידואליזם (1947, עמ' 221) לנחון ראשון שממנו פנה יאספרס להנגרות המושגים הווה וטרנסצנדנציאליזם. תפיסת האקסיסטנציאליזם כחוויה התופסת את עצמה לנוכח הטרנסצנדנציאליזם חוללה מפנה בלתי הפיך בתפיסת העצמיות של יאספרס. עתה נקבעה נקודת מוצא חדשה לנגרות העצמיות שלפיה "האקסיסטנציאליזם קיימת רק מתוך יחס אל הטרנסצנדנציאליזם או שהיא

³⁸ יאספרס נדרש לביקורת של אורינגיניזם בעולם 'והנגרות האקסיסטנציאליזם' – שתי מסגרות ההתפלספות בשני הכרכים הראשונים של הטריילוגיה 'פילוסופיה' (1932) – בהקשרים נוספים: השו למשל 1932a, עמ' 58 ואילך; וכן 1932b, עמ' 4 ואילך.

³⁹ לפרשנויות נוספות למושג תפיסתו של יאספרס ראו סלמון 1985, עמ' 64 ואילך, עמ' 146 ואילך; תרן 1957; רינגל 1961, עמ' 197 ואילך; פפפר 1982, עמ' 41 ואילך.

⁴⁰ נמנה זו בלטה במיוחד בדיון המקיף ביפסיכולוגיה (1919), עמ' 51-216, שבו מציג יאספרס טיפוסים חדשים של השקפות עולם שדה בהם מענה לבעיות שאפיינו את הטיפוסים שקדמו להם.

איננה" (1932c, עמ' 6). ואולם, לעובדה שערעור הטליפסיזם כבר התרחש במסגרת ההתפלספות שכוננה אל העצמיות נודעת חשיבות רבה לא רק להבנה שלמה יותר של האקסיסטנציאליזם, אלא גם עבור הדיון בהווה וטרנסצנדנציאליזם. דווקא משום שערעור הטליפסיזם לא הביא לסילוק המוחלט של האקסיסטנציאליזם ממסגרת ההתפלספות אלא רק להסתחה ממרכזה, הוא אפשר ליאספרס להמשיך לחשוף פנים נוספות של ההווה העצמית וכן לשמור במידה רבה על רציפות עם תובנותיו הפילוסופיות המקודמות.

הבנת האקסיסטנציאליזם כמכוננת אל הטרנסצנדנציאליזם לא רק הציבה מוקד חדש בהגותו של יאספרס, אלא גם הקרינה למפרע על תובנות מוקדמות שנגזעו לטיבה של התודעה העצמית האקסיסטנציאליזם. עתה, 'יכול היה יאספרס לקבוע כי "אופני חיפוש ההווה מתוך האקסיסטנציאליזם האפשרי הם דרכים אל הטרנסצנדנציאליזם וההנגרה שלהן היא מטאפיזיקה פילוסופית" (1932c, עמ' 3). אמנם גם בהנגרותה של ההווה ושל הטרנסצנדנציאליזם נוספו תובנות חשובות בנוגע לאקסיסטנציאליזם, ברם אלה היו עקבות ולא עמדו עוד במוקדו של הדיון של יאספרס. התהליך של חיפוש העוגן המטאפיזי שעליו נשענת תפיסת העצמיות, שהוביל להנבחה של פילוסופיות האקסיסטנציאליזם עצמה כמטאפיזיקה (1932a, עמ' 27), לא רק התאפשר הודות להבשלת התודעה העצמית האקסיסטנציאליזם, אלא גילם את עצם בשלוחה. בסופו של דבר שיקפה הסתם הדיג בהגותו של יאספרס מהעצמיות אל ההווה והטרנסצנדנציאליזם את המעבר בין שני אופנים שונים של קיום אקסיסטנציאליזם: מקיום כאקסיסטנציאליזם ל'קיום כאקסיסטנציאליזם לנוכח הטרנסצנדנציאליזם'.

7. סיכום

תפיסת העצמיות כמציאות המוכמנת במעמקי נפשו של חולה הנפש עברה לאורך כתביו השונים של יאספרס שינויים עמוקים שהילצו אותה מהסגירות שאפיינה אותה בראשית דרכה והרחיבו בהדרגה את מעגל ההתייחסויות שלה. בשיאו של המסע הפילוסופי שכונן להנגרות העצמיות, התגבשה בהגותו של יאספרס ההבנה, שמקורה האמיתי של התודעה העצמית האקסיסטנציאליזם נחשף בעצם כינונה של זיקה פילוסופית כלפי הטרנסצנדנציאליזם. בכך הונחו יסודות חדשים להנגרה נוספת של העצמיות מנקודת מוצא מדויקת יותר. לשון אחר, השיפחה של הטרנסצנדנציאליזם כנתון האמיתי של הנגרות הפילוסופית לא ציינה את נעילתו של ציר ההתפלספות המכוון להנגרות העצמיות אלא אפשרה לקבוע באופן מדויק יותר את נקודת התחלה שלה. מבחינה זו הדישג הפילוסופי החשוב של הנגרות העצמיות כבתבוי של יאספרס הוא גילוי נתון הנכון שהונגרה צריכה לתוויל ממנו. משם כשם שבתפיסתה הפילוסופית של העצמיות לא התנתק יאספרס מהאינטואיציות

1932. *Philosophie*. 3 vols. Heidelberg, 1994. Vol. 1: 1932a. *Philosophische Weltorientierung*. Vol. 2: 1932b. *Existenzerhellung*. Vol. 3: 1932c. *Metaphysik*.
 1935. *Vernunft und Existenz*. München, 1987.
 1937. *Existenzphilosophie*. Frankfurt a.M. 3rd ed. Berlin, 1964.
 1942. *Allgemeine Psychopathologie*. 4th ed. Berlin and Heidelberg, 8th ed., 1965.
 1947. *Von der Wahrheit*. München, 1991.
 1950. Nietzsche: *Einführung in das Verständnis seines Philosophierens*. Berlin.
 1958a. *Philosophie und Welt: Reden und Aufsätze*. München.
 1958b. *Rechenschaft und Ausblick: Reden und Aufsätze*. Tübingen.
 1962. *Der philosophische Glaube angesichts der Offenbarung*. München.
 1983. "Einsamkeit." *Revue Internationale de Philosophie* 37: 390-409.

ב. מחברים אחרים

גולדברג, יעקב תש"ם. "מפנימונולוגיה להרברטיקה, על שיטתו הפרשנית של פול ריקר". עיון 27: 264-279.
 כס: 22-36.
 גולדברג, יעקב תשמ"א. "על משבר המדע והפסיכולוגיה במשבר של הוסרלי", עיון כס: 264-279.
 היידגר, מרטין, תש"פ. "ישות בדרך: כאמריס", היום אוד טנבאום, תל-אביב.
 סגן, חנוך. תשל"ח. תפיסת האתיקה האקזיסטנציאלית במשנת קרל 'אספרס'. רמת גן.
 מיל, רולף. תשמ"ה. גילוי הווהיה: על הפסיכולוגיה האקזיסטנציאלית. תל-אביב.
 שגיא, אבי, תשנ"ב. 'קריקטור': דת ואקזיסטנצייה, המסע של האנני'. תל-אביב.
 Arendt, Hannah. 1958. "Karl Jaspers." In *Reden zur Verleihung des Friedenspreises des Deutschen Buchhandels*, pp. 27-40. München.
 Binswanger, Ludwig. 1913. "Bemerkung zu der Arbeit Jaspers: Kausale und 'verständliche' Zusammenhänge zwischen Schicksal und Psychose bei der Dementia praecox (Schizophrenie)." *Internationale Zeitschrift für ärztliche Psychoanalyse* (Leipzig) 1: 383-390.
 Bollnow, Otto Friedrich. 1939. "Existenzerhellung und philosophische Anthropologie." *Bulletin für Deutsche Philosophie* 12/2: 133-174.
 Bollnow, Otto Friedrich. 1960 (1942). *Existenzphilosophie*. Stuttgart.
 Brecht, Franz Josef. 1948. *Heidegger und Jaspers: Die beiden Grundformen der Existenzphilosophie*. Wuppertal.
 Dilthey, Wilhelm. 1927. *Der Aufbau der geschichtlichen Welt in den Geisteswissenschaften*. Leipzig.
 Dilthey, Wilhelm. 1962. *Weltanschauungslehre: Abhandlung zur Philosophie der Philosophie*. In *Gesammelte Schriften*, Vol. 8. Stuttgart and Göttingen.
 Ehrlich, Leonard H., and Richard Wisser, eds. 1988. *Karl Jaspers Today: Philosophy at the Threshold of the Future*. Lanham, MD.
 Fuchs, Franz Josef. 1984. *Seinverhältnis: Karl Jaspers' Existenzphilosophische Existenz und Kommunikation*. Frankfurt a. M.
 Gabriel, Leo. 1951. *Existenzphilosophie von Kierkegaard bis Sartre*. Wienna.
 Gabriel, Marcel. 1932/1933. "Grundsituation und Grenzsituationen." in *Saner 1973*, pp. 155-180.

המוקדמות שלו כמדען, כך פנייתו בהמשך דרכו להנחרת ההווה והטרנסצנדנציה לא הייתה מלווה בהתנמרות לתובנות היסוד שיגיש בהנדרת העצמיות. למעשה לא רק בתפיסת העצמיות אלא במכלול הגותו של 'אספרס נכרדה נוכחותו הבו זמנית של מגמות רציפות לצד מגמות של שינוי והתפתחות.
 המאמר נפתח בדיון בכתביו המוקדמים של 'אספרס ועבר בהדרגה אל כתביו המאוחרים. אולם פריסת הדיון בצורה בגיאולוגיה איננה מנצח את התהליך המושגתי שבו התגבשה ההבנה הביקורתית של תפיסת העצמיות בהגותו של 'אספרס. זאת משום שרק אחרי עיון בכתביו הפילוסופיים ניתן היה לעמוד על הרלוונטיות של תפיסת הפסיכיאטריה שפיתה בראשית דרכו לתפיסת העצמיות שפותחה בכתביו הפילוסופיים; רק אז ניתן היה להצביע על העקבות שהותירו תפישותיו המוקדמות בפילוסופיית האקזיסטנצייה שלו. באמצעות המעקב אחרי השינויים וההתפתחויות בנקודות המבט על העצמיות, נחשפה לא רק יכולתו של 'אספרס לממש באופן פילוסופי את האינטואיציות המוקדמות שלו כמדען שאחזה בו כלשונו 'תשוקה להתבונן בנפש במלואת שלו' (1913, עמ' 2; אלא התגלה גם שלמותו של העולם שמתוכו הוא יצר - בתודעה כפסיכיאטר ואחד כך כפילוסוף.

אוניברסיטת בר-אילן

ביבליוגרפיה

א. כתבי 'אספרס

1909-1913a. "Heimweh und Verbrechen" (Dissertation). *Archiv für Kriminal-Anthropologie und Kriminalistik* (1909) 35; "Ein Beitrag zur Frage: 'Entwicklung und Psychiatrie (1910) 1:567-637; "Die Methode der intelligentenprüfung und der Begriff der Dimenz." *Zeitschrift für die gesamte Neurologie und Psychiatrie* (Referential) (1910) 1:402-452; "Zur Analyse der Trugwahrnehmung (Leibhaftigkeit und Realitätsurteil). *Zeitschrift für die gesamte Neurologie und Psychiatrie* (1911) 6:460-535; "Die phänomenologische Forschungsrichtung in Psychopathologie," *Zeitschrift für die gesamte Neurologie und Psychiatrie* (1912a) 9:391-408; "Die Trugwahrnehmungen," *Zeitschrift für die gesamte Neurologie und Psychiatrie* (Referential) (1912b) 4:289-354; "Kausale und 'verständliche' Zusammenhänge zwischen Schicksal und Psychose bei der Dementia praecox (Schizophrenie)," *Zeitschrift für die gesamte Neurologie und Psychiatrie* (1913a) 14: 158-263.
 1913. *Allgemeine Psychopathologie. Ein Leitfa den für Studierende, Ärzte und Psychologen*. 1st ed. Berlin.
 1919. *Psychologie der Weltanschauungen*. Heidelberg, 1985.
 1931. *Die geistige Situation der Zeit*. 1st ed. Berlin and Leipzig.

- Ringer, Fritz K. 1969. *The Decline of the German Mandarins: The German Academic Community 1890–1933*. Cambridge, Mass.
- Rintelen, Fritz-Joachim von. 1961. *Beyond Existentialism*. Trans. Hilda Graef. London.
- Salamun, Kurt. 1985. *Karl Jaspers*. München.
- Saner, Hans, ed. 1973. *Karl Jaspers in der Diskussion*. München.
- Samay, Sebastian. 1971. *Reason Revisited: The Philosophy of Karl Jaspers*. Dublin.
- Scheler, Max. 1954. *Philosophische Weltanschauung*. Bern.
- Schlipp, Paul Arthur, ed. 1957. *The Philosophy of Karl Jaspers*. New York.
- Schlippeges, Heinrich. 1986. "Medizin als konkrete Philosophie." In Hensch, Lochman, and Wiehl, eds. pp. 88–111.
- Schnädelbach, Herbert. 1984. *Philosophy in Germany 1831–1933*. Trans. Eric Matthews. Cambridge and New York.
- Schneider, Kurt. 1926. "Die phänomenologische Richtung in den Psychiatrie." *Philosophischer Anzeiger* 4:382–404.
- Schneiders, Werner. 1965. *Karl Jaspers in der Kritik*. Bonn.
- Sonnemann, Ulrich. 1954. *Existence and Therapy: An Introduction to Phenomenological Psychology and Existential Analysis*. New York.
- Spiegelberg, Herbert. 1967. "The Relevance of Phenomenological Philosophy for Psychology." In E.N. Lee and M. Mandelbaum, eds. *Phenomenology and Existentialism*, pp. 219–241. Baltimore.
- Stegmüller, Wolfgang. 1960. *Hauptströmungen der Gegenwartsphilosophie*. Stuttgart.
- Tymieniecka, Anna-Teresa. 1962. *Phenomenology and Science in Contemporary Thought*. New York.
- Thyssen, Johannes. 1957. "The Concept of 'Foundering' in Jaspers' Philosophy." In Schilpp, ed., pp. 297–335.
- Walker, Chris. 1993a. "Karl Jaspers as a Kantian Psychopathologist, I: The Philosophical Origins of the Concept of Form and Content." *History of Psychiatry* 4: 209–238.
- Walker, Chris. 1993b. "Karl Jaspers as a Kantian Psychopathologist, II: The Concept of Form and Content in Jaspers' Psychopathology." *History of Psychiatry* 4: 321–348.
- Walker, Chris. 1994. "Karl Jaspers as a Kantian Psychopathologist, III: The Concept of Form in Georg Simmel's Social Theory: A Comparison with Jaspers." *History of Psychiatry* 5: 37–70.
- Walker, Chris. 1995a. "Karl Jaspers and Edmund Husserl—III: Jaspers as a Kantian Phenomenologist." *Philosophy, Psychiatry and Psychology* 2/1: 65–82.
- Walker, Chris. 1995b. "Karl Jaspers and Edmund Husserl—IV: Phenomenology as Empathic Understanding." *Philosophy, Psychiatry and Psychology* 2/3: 247–266.
- Van Kaam, Adrian L. 1961. "The Impact of Existential Phenomenology on Psychological Literature of Western Europe." *Review of Existential Psychology and Psychiatry* 1:63–92.
- Weber, Max. 1919. "Wissenschaft: als Beruf." In *Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre*. Tübingen, 1958.
- Griessinger, Wilhelm. 1876. *Pathologie und Therapie der psychischen Krankheiten*. 4th ed. Braunschweig.
- Heidegger, Martin. 1959. *Gelassenheit*. Tübingen.
- Heinemann, Fritz. 1954. *Existenzphilosophie—Lebendig oder tot?* Stuttgart.
- Hersch, Jeanne. 1965. *Die Illusion: der Weg der Philosophie*. Basel.
- Hersch, Jeanne. 1978. *Karl Jaspers: eine Einführung in sein Werk*. Basel.
- Hersch, Jeanne. 1986. "Existenz in der empirischen Wirklichkeit." In Hensch, Lochman, Wiehl, eds. pp. 47–58.
- Hersch, Jeanne, Jan Milic Lochman, and Reiner Wiehl, eds. 1986. *Karl Jaspers: Philosoph, Arzt, politischer Denker*. München and Zürich.
- Imle, F. 1936. "Jaspers als Existenzphilosoph." *Philosophisches Jahrbuch der Görresgesellschaft* 49: 487–504.
- Imle, F. 1937. "Jaspers als Existenzphilosoph." *Philosophisches Jahrbuch der Görresgesellschaft* 50: 178–193.
- Jean Marie, Paul. 1989. "Der Weg des Menschen oder Kommunikation und Liebe bei Jaspers." In *Karl Jaspers: Denken zwischen Wissenschaft, Politik und Philosophie*, ed. Dietrich Harth, pp. 43–64. Stuttgart.
- Jung, C. G. 1996. *Persönlichkeit und Übertragung*. In *Grundwerke*. Vol.2. Zürich und Düsseldorf.
- Kaufmann, Fritz. 1957. "Karl Jaspers and a Philosophy of Communication." In Schilpp, ed., pp. 211–295.
- Kempfski, Jürgen von. 1964. "Philosophie als Anruf." In *Brechungen: Kritische Versuche zur Philosophie der Gegenwart*. Hamburg.
- Kronfeld, Arthur. 1922. "Über neuere pathologisch-phänomenologische Arbeiten." *Zentralblatt für die gesamte Neurologie und Psychiatrie* 28: 441–459.
- Kunz, Hans. 1957. "Critique of Jaspers' Concept of Transcendence." In Schilpp, ed., pp. 499–522.
- Lenz, Joseph. 1951. *Der moderne deutsche und französische Existentialismus*. Trier.
- Löwenstein, Julius L. 1988. "Das Bleibende von Jaspers und Heidegger." In Ehrlich and Wisser, eds., pp. 317–340.
- Miron, Ronny. 2004. "From Opposition to Reciprocity—Karl Jaspers on Science, Philosophy and What Lies Between Them." *International Philosophical Quarterly* (forthcoming).
- Müller-Schwefe, Hans Rudolf. 1961. *Existenzphilosophie: Das Verständnis von Existenz in Philosophie und christlichem Glauben*. Zurich.
- Olson, Alan M. 1979. *Transcendence and Hermeneutic: An Interpretation of the Philosophy of Karl Jaspers*. Boston and London.
- Pfeiler, Johannes. 1952. *Existenzphilosophie: Eine Einführung in Heidegger und Jaspers*. Hamburg.
- Räber, Thomas. 1955. *Das Dasein in der "Philosophie" von Karl Jaspers: Eine Untersuchung im Hinblick auf die Einheit und Realität der Welt im existentiellen Denken*. Bern.
- Reis, Johannes. 1950. "Menschliche Existenz bei Jaspers." *Die Neue Ordnung* 4: 418–426, 527–531.

- Weber, Max. 1958. *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. Trans. Talcott Parsons. New York.
- Wisser, Richard. 1995. *Karl Jaspers: Philosophie in der Bewährung. Vorträge und Aufsätze*. Würzburg.
- Wisser, Richard. 1988. "Aneignung und Unterscheidung: Existenzphilosophie im Kampf um die Existenz der Philosophie." In Ehrlich and Wisser, eds., pp. 341–361.
- Young-Bruehl, Elisabeth. 1981. *Freedom and Karl Jaspers' Philosophy*. New Haven.